

I AMAÇ VE GEREKÇE

Amaç ve Görevler

Hukuksal metinler, Köy Enstitülerinin amaçları ile ilgili yalın düzenlemeler getirmiştir. Örneğin, 17 Nisan 1940 günü TBMM’de kabul edilen 3803 sayılı *Köy Enstitüleri Kanunu* şöyle diyor:

Köy öğretmeni ve köye yarıyan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde Maarif Vekilliğince [Milli Eğitim Bakanlığınca] köy enstitüleri açılır. (m.1)

Köy enstitülerinden mezun öğretmenler, tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görürler. Ziraat işlerinin feni bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik eder ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin ederler... (m.6)

Konu elbette bu kadar basit değildi. Enstitülerin amacını daha net anlayabilmek için, köy eğitim ve öğretmenlerine yasayla yüklenen ödevlere bakmak gerekir. Bu ödevler, 19 Haziran 1942 günü çıkarılan 4274 sayılı *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu*’nda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Tonguç’un söyleyişiyle, “Bu görevler, bütün çalışmalarını sadece okuma-yazmaya dayanan eski okulun vazifelerinden tamamen ayrı karakterde, köyü canlandırarak mahiyette” idi (Tonguç, 1947, s.610).

Adı geçen yasanın 10. maddesinde bu ödevler şöyle sıralanıyor:

A- Köy eğitim ve öğretmenlerinin okul ve kurslarla ilgili vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Köy okulu binasının, işliğin yapılarında ve bahçesinin kuruluşunda çalışmak; bu okullara verilen eşyayı iyi bir şekilde muhafaza etmek, hayvanlara bakmak ve onları üretmek;

2. Okula mahsus araziye örnek olabilecek şekilde işlemek, boz (boş, ekilmemiş) bırakmamak;

3. Köy okulu işliğini, köylülere de faydalı olabilecek şekilde işletmek;

4. Köyde okul talebesinin eğitim ve öğretimiyle ilgili her türlü tedbirleri almak ve aldirtmak;

5. Talebenin sağlık durumlarını tehdit edici vak'aları önlemeğe ve gidermeğe çalışmak ve bunun icabettirdiği tedbirleri almak ve aldirtmak;

6. Teftiş bölgesine giren köylerin okul binalarını yapmak, fidanlıklarını kurmak gibi elbirliği isteyen işlerde birlikte çalışmak ve yardımlaşmak.

B- Köy eğitmen ve öğretmenlerinin köy halkını yetiştirmekle ilgili vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Köy halkının millî kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek, köy kültürünün müspet kıymetlerini yaymak ve kuvvetlendirmek için gereken tedbirleri almak; millî bayram günlerinde, okulların açılışlarında, mahallî ve millî âdetlere göre kutlanan iş günlerinde törenler yapmak ve bunları, halk türküleri, oyunları, marşları ve müzik âletleri esas tutulmak suretiyle tertip, tanzim ve idare etmek; köy halkını radyodan azamî derecede faydalandırmak;

2. Köyün ekonomik hayatını geliştirmek için ziraat, sanat, teknik alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak; okullarda sergiler açmak ve diğer münasip yerlerde panayırılar açılmasına yardım etmek; istihsalin artırılması ve ürünlerin kıymetlendirilmesi, köy iş hayatının canlandırılmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasında köylülere gereken yardımlarda bulunmak; gidip gelmesi mümkün yerlerdeki pazar, sergi, panayır, fuar, müze gibi ekonomik hayatın gelişmesiyle ilgili kuruluşlarla halkı ve talebeyi ilgilendirmek, onların buraları ziyaret etmelerine kılavuzluk etmek; ormancılığa ait bilgilerin artırılmasına çalışmak ve ormanların faydalarını ve korunmalarını anlatmak; kurulmuş köy ormanlarının bakımıyla korunmasında ve yeniden kurulacakların kurulmasında yardım etmek;

3. Köyde ve yakın muhitlerde bulunan tarih eserleriyle memleket güzelliklerini teşkil eden tabii ve teknik kıymeti haiz eser ve anıtların onarılması; neslinin tükenmemesi ve körelmemesi lâzım gelen hayvan ve bitki cinslerinin tesbiti ve korunmasıyla ilgili işlerde muhtarla, köylülerle ve ilgili diğer teşkillere beraber çalışmak;

4. Köy halkının saadet ve felâketiyle ilgili bütün işlerde elden gelen her türlü yardımı yapmak, gerekli koruyucu tedbirleri almak ve bu gibi mahallerde hükûmet teşkilâtını ilgilendiren işleri zamanında ilgililere yazı ile bildirmek veya gidip haber vermek;

5. Devletin ve köy halkının umumî menfaatleri ve mukadderatıyla ilgili millî müdafaa, imece, asker ailelerine yardım, orman ve köy yangınlarını söndürme, ortaklama ziraat ve nakil vasıtaları edinme, her türlü kooperatifleri kurma ve işletme gibi hususlarda köylülerle işbirliği yapmak ve bu işlerin icaplarına göre çalışmak;

6. Muhite ve temin edilecek vasıtalara göre köy gençlerinin yüzücü, kayakçı, güreşçi, binici, atıcı, avcı, bisiklet, motosiklet ve traktör kullanıcısı gibi hareketli ve canlı vasıflarla yetiştirilmeleri için gereken her türlü teşebbüslerde bulunmak, mümkün olan tedbirleri almak ve bu hususların gerçekleşmesi için çalışmak.

Ziraat işleri için, mümkün olan yerlerde, Vekâlet ziraat mütehassıslarıyla valilik ziraat müdür ve muallimlerinin mütalâaları alınır.

Gerekçe ve Gerçekler

Türkiye’de köye öğretmen ve diğer meslek erbabı yetiştiren bazı kurumlar daha önce de açılmıştı. O halde Köy Enstitüsü Sistemine neden gereksinim duyuldu? Bunun nedenleri şöyle özetlenebilir:

- Daha önceki düzenlemeleri yapanlar, Türkiye’nin köy gerçeğini nitel ve nicel boyutlarıyla tam kavrayamamışlardı. Bu nedenle açılan kurumlar geleneklerin ve Batı taklitçiliğinin etkisinden kurtulamamış ve toplumsal bünye bunları kabul etmemiştir.

- Önceki denemeler, köyün beklediği gerçek eleman tipini yaratamamış ve yetiştirememiştir. Bu nedenle köye gönderilen

öğretmenlerin çoğu, köy kökenli olanlar da dahil, bir an önce kente kaçmanın yollarını aramışlardır. Çünkü bu elemanlar köyün koşullarında yaşayabilecek, köylüye örnek olabilecek beceri ve davranışları kazanamamışlardı.

- Sorunun sayısal ve parasal boyutu ürkütücüydü. Örneğin, 1935 Türkiyesinde yaklaşık 40 bin köy bulunuyordu. Bu köylerin 32 bininin (yüzde 80) nüfusu 400'den az, bunun da 16 bininin (yüzde 40) nüfusu 150'den azdı. Sadece 5400 köyde okul vardı. Bu durumda köylere gerekli olan en az 40 bin ilkokul öğretmenin yarısı bile sağlanamamıştı. Mevcut okul binalarının büyük çoğunluğu okul denecek durumda değildi; haraptı (Tonguç, 1946, s.269-272).

- Köyler yoksul, ıssız, cansız ve bitkindi. Bulaşıcı hastalıklar, kuraklık, kıtlık, doğal afetler, haşarat insan yaşamını ve tarım ürünlerini harap ediyordu. 1938'den sonra, Türkiye sınırına dayanan İkinci Dünya Savaşı devlet bütçesini ve genç erkek iş gücünü alıp götürecekti, 1933'ten sonra emeklemeye başlayan sanayileşme de duraklayacaktı.

- Nüfus artışının özendirildiği 1940'lı yıllarda köylü kadın, kocası tekrar askere alındığı için çocuklarına ve ailenin yaşlılarına yalnız bakmak, üstelik askerdeki kocasına harçlık göndermek zorundaydı. Bu koşullarda köylünün çocuğunu elinden alan ilkokul bile ona yük haline gelmekteydi. Cumhuriyetle yer altına inmiş irticanın engelleri de cabası.

- Belki en önemli neden, bu sorunu bütünüyle kavrayıp çözüm üretebilecek siyasal ve teknik liderlerin bulunmayışı idi.

Çözüm, bu engellerin aşılmasıyla başlayacaktı.

Bunun için hangi adımlar atıldı?

Önce soruna çözüm getirecek liderler bulundu. *Atatürk*, 1935 yılında, eski kurmaylarından *Saffet Arıkan*'i Milli Eğitim Bakanlığına (o zaman "Kültür Bakanlığı" deniyordu) atadı. İyi yetişmiş bir asker ve yönetici olan Arıkan, aynı yıl, *Nafi Atut Kansu*, *Ce-*

vat *Dursunoğlu* gibi eğitimci kökenli arkadaşlarının görüşlerini alarak, Mektep Müzesi Müdürü ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müdür Vekili Eğitimci *İsmail Hakkı Tonguç*'u İlköğretim Genel Müdürlüğüne atadı. *Tonguç*, sınıfsal kökeni, kuramcılığı ve uygulayıcılığı ile tam bu işin adamı idi. O, arkadaşları arasında "Köylü İsmail Hakkı" olarak da tanınırdı (Öymen, 1977). Kendisi de dar geliri bir köylü çocuğu olup çok güç koşullarda, ancak yatılı öğretmen okulunda öğrenim görebilmişti.

Kendisine çok kıt parasal olanaklar verilen teknik lider *Tonguç*'un elinde değerlendirebileceği bazı potansiyel kaynaklar bulunuyordu. Bunlar, az sayıda *idealist eleman, çocuk işgücü* ve *Anadolu toprağı* idi. En önemlisi, bunları eyleme götürecek *akıl, bilgi* ve *deneyime sahip olması* idi. Yapılacak eylem ve uygulamalar için en "hakiki mürşit" ise, bilim olacaktı.

Tonguç, önceki deneyimleri de değerlendirip çağdaş eğitim bilimlerinin verileri ışığında gerekli plan, proje ve modelleri geliştirdi. Onun hazırlıkları, ülke ve köy gerçeğini çıkış noktası yapıyor, köy sorununun çözümü için yirmi yıllık bir perspektif ön görüyordu. Yaptığı planlar kısa (ivedi) ve uzun erimli aşamalardan oluşuyordu. *Tonguç*'a göre, köy sorunu ne tek başına bir eğitim sorunu, ne de bir kalkınma sorunu idi. Sorun, eğitimi ve kalkınmayı da içeren kapsamlı bir köy insanını "bilinçlendirme ve canlandırma" sorunu idi.

Tonguç, köyleri birer laboratuvar gibi kullanarak önce sorunları teşhis etmekle işe başladı. Üç dört ay çalışarak Bakan *Arıkan*'a verdiği muhtıra gerçeğçi önerilerden oluşuyordu. Gerek bu muhtırada, gerekse 1940'a kadar yazdığı yazılarda *Tonguç*'un şu saptamaları yaptığı görülüyor:

- "Köylüye birşey öğretebilmek için evvela ondan birçok şeyler öğrenmemiz lazımdır." (*Tonguç*, 1938, s.IX-X) Ne ki, köylünün gerçeğ yaşamı "sır" gibidir. Onun için, "Kanımızı ve iliklerimizi isteyerek köyün içine akıtmadıkça, kırk bin köyün kenarına münev-

ver insanın mezar taşı dikilmedikçe ... köyün sırlarını anlayamayız. Köyü anlayabilmek, köylüyü duyabilmek için onunla kucak kucağa, nefes nefese gelmek lazımdır. Onun içtiği suyu içmek, yediği bulguru yemek, yaktığı tezeğin ifade ettiği sırları sezebilmek ve yaptığı işleri yapabilmek şarttır.” (Tonguç, 1939, s.38). *Tonguç*, on bir yıllık genel müdürlüğü döneminde Türkiye’deki hemen hemen tüm il ve ilçe merkezleriyle 9150 köyü gördüğü halde, köy gerçeğini tüm boyutlarıyla tam kavrayabildiğinden hâlâ emin değildir. (Tonguç, 1947, s.631)

• Köyün ve köylünün gerçek yaşamını tam olarak ancak kendi içinden çıkanlar bilebilir. Onun için; “Köyün ne olduğunu evvelâ büyük âlimler, artistler değil, *kahramanlar* anlayacaklar, sonra âlimlere ve sanatkârlara anlatacaklardır. Türk köyü daha belki yirmi beş yıl âlim değil kahraman isteyecektir. Bataklığı kurutmak, sıtmalıya kinin rejimi yaptırmak, trahomlunun gözüne ilaç damlatmak, okul binasını yapmak, yaralının yarasını sarmak, gebeye çocuğunu doğurtmak, pulluğun nasıl kullanılacağını veya tamir edileceğini öğretmek, bozuk köprüyü yapmak, islâh edilmiş tohumu tarlaya saçmak, fidan dikerek onu büyütme ve step köylüsünün ‘dal’ diye adlandırdığı ağacı, hakikaten ağaç haline getirmek, ulemanın işi değil, kahraman teknisyenler ordusunun başaracağı işlerdir. Türk köyü şayet, münevverin dediği gibi *kötürüm* ise, bunların nasıl yapılacağını öğreten kahramanlardan mahrum kaldığı için kötürümdür. Köy, her sahada çalışacak kuvvete ve kahramana muhtaç. *O, bu kahramanları içinden yetiştirmeğe* mahkûm. Münevverin şuuru bunu bir alev gibi insanın içine sokabildiği gün köy birdenbire canlanacaktır. Köyün en büyük ve içten dileği budur. Münevverin içini köy için alevlendirmek lâzımdır.” (Tonguç, 1939, s.39)

II KÖY EĞİTMEN KURSLARININ AÇILMASI

Eğitmen Yetiştirme Düşüncesi

Eğitmen yetiştirme deneyimi, Köy Enstitüsü Sisteminin ilk adımıdır. Bu denemeden elde edilen birikim, köy enstitülerinin yolunu aydınlatmıştır. Bu iki uygulamanın amaçları birbirine çok benzer. Onun için önce “Eğitmen” konusunu özetlemekte yarar var.

11 Haziran 1937 günü kabul edilen 3238 sayılı *Köy Eğitimcileri Kanunu*, eğitmen yetiştirmenin amacını şöyle belirlemiştir:

Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmıyan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitimcileri istihdam edilir. (m.1)

Eğitmen adayları, okur yazar, askerliğini bitirmiş köylü gençler arasından seçiliyordu. Aynı yasaya göre:

Köy eğitimcileri, Maarif ve Ziraat Vekillikleri tarafından; ziraat işleri yaptırılmağa elverişli okul veya çiftliklerde açılan kurslarda yetiştirilir. (m.2)

Birçok tanığa göre “Eğitmen” düşüncesi, *Atatürk* tarafından ortaya atılmıştır. Örneğin, Genel Müfettiş *Tahsin Uzer*'in, Trabzon'da çıkan *Yeni Yol* gazetesinde 13.5.1939 günü yayımlanan bir konuşmasına göre *Atatürk*, köye öğretmen bulma konusunda çözümsüzlük içinde kıvranan *Saffet Arıkan*'a, Cumhuriyet ordusunun yetiştirdiği çavuşlardan kısa süreli kurslarla “eğitmen” yetiştirilebileceğini söylemiştir.

Böyle bir görüş, *Atatürk*'e yakışmaktadır.

Bu modeli geliştirip uygulayan *Tonguç*, şöyle diyor:

Saffet Arıkan bir gün, Bakanlık Müsteşarının, Teftiş Heyeti ve Talim Terbiye Heyeti reislerinin bulunduğu bir toplantıda köylere öğretmen yetiştirme lüzumundan bahsettikten sonra, “Asker-

likte başarı göstermiş, onbaşılık veya çavuşluk gibi bir rütbe almış olan becerikli köylü delikanlılardan, bilhassa küçük köylerimizde öğretmen olarak istifade edilemez mi?" sorusunu ortaya attı. Orada hazır bulunanlardan bir kişi müstesna diğerleri bunun faydalı olabileceğini söylediler. Ondan sonra bu konu üzerinde çalışılmaya başlandı. Önce orta Anadolu'da (Kayseri, Yozgat, Çorum köylerinde) bir inceleme yapıldı. Askerliğini yapmış olan köylülerden "eğitmen" adayı bulunup bulunamayacağı araştırıldı. Müsbet netice ile karşılaşılnca, köy öğretmenlerinden, ilköğretim müfettişlerinden ve ilkokul öğretmenlerinden bir komisyon teşkil edilerek bu konu onlara da inceletildi. Aynı komisyon, yeniden yetiştirilecek köy öğretmenlerinin (onbaşı, çavuş) tâbi tutulacakları kursun özellikleri, bilhassa... köylerde... çalışacakları okulların programları ve ders kitapları üzerinde çalıştırıldı. (Tonguç, 1946, s. 297-298)

Tonguç'un bu konuda ekibiyle geliştirdiği öneriler, beş altı ay sonra Bakan Saffet Arıkan'ın onayı ile uygulamaya kondu. Bu uygulama, üyelerinin çoğu oldukça tutucu olan Talim ve Terbiye Kurulu'ndan karar alınmadan başlatıldı. Bu konudaki direktifleri vermek doğrudan doğruya hükümetin konusu oldu. 1936'da bir *Bakanlar Kurulu Kararına ekli bir yönetmeliğe** göre düğmeye basıldı. (Tonguç Arşivi)

Bakan Arıkan, TBBM'de 26 Mayıs 1936 günü yapılan bütçe görüşmelerinde, köyde eğitim sorununun nicel boyutunu açıkladı. Ankara köylerinde yapılan gözlem ve denemelerden elde edilen bilgilere göre, orduda çavuşluk, onbaşılık yapan bazı gençlerin, köylerine döndükten sonra kendi kendilerine gönüllü öğretmenlik yaptıklarını; bu tür elemanlardan yedi-sekiz aylık kurslarla küçük köyler için *geçici öğretmen* [eğitmen] olarak yetiştirilebileceğini dile getirerek şöyle dedi:

* **Özgün adı:** "Köy Öğretmen ve Eğitimcileri Yetiştirmek Üzere Eskişehir İli Çifteler Çiftçiliğinde Açılacak Kurs Talimatnamesi." (Daktilo edilip 16.8.1936 günü "aslının aynı" olduğu onaylanan bu belgeyi, 1935 ve 1936 yıllarının *Resmî Gazetesi'nde* bulamadık).

Bunlar [eğitmen adayları] bizim için çok kıymetli; köyde oturan, köylü ile hemhal [kaynaşmış] olup köylünün dertlerinden anlayan elemanlardır... Bunların keyfiyetçe [nitelikçe] en iyilerini toplayarak ve Ziraat Vekâletiyle teşriki mesai [işbirliği] ederek yedi sekiz aylık bir kurstan geçireceğiz. Bunlara verilecek vazife; köylüye okuyup yazma, faize kadar basit hesap öğretmek, Türk tarihi ve coğrafyası hakkında mücmel [kısa ve öz] fakat temelli malûmat vermek, aynı zamanda hayat bilgisi.. ve ziraat bilgilerini köylüye ameli olarak öğretmektir.

[Köylü] için birçok kanunlar yapıyoruz, fakat bunların bir kısmı ... köylünün bilgisiyle hemahenk [uyumlu] olmadığı için köyün kapısında kalıyor. ... Vekâletlerden [bakanlıklardan] rica ettim; bir komisyon toplandı ve bu komisyon köylüye ne öğretilmesi hakkında bir taslak hazırlamıştır; bu eldedir... Ben eminim ki; köylüye bu esas ve bu program dahilinde bilgi verilirse, köylü kendi muhitinde irfanını [kültürünü] yükseltecek ve kalkınması için de lâzımgelen bilgilerin hepsini almış olacaktır.

Bu muallimi [eğitmeni] biz orada yalnız başına... terketmiş olacak değiliz... 8-10 köy için bir muallim [gezici başöğretmen] tayin edeceğiz. Bu zat hem köylerde oturan muallimlerin [eğitmenlerin] mesaisini kontrol edecek ve hem de onun veremeyeceği dersleri... talebeye ve halka anlatacaktır. Bu demektir ki, ufak köylerin 8-10 tanesini çok nüfuslu bir köy addediyoruz ve tayin edeceğimiz muallimin yanına, her ufak köy parçası için bir yardımcı [eğitmen] veriyoruz. (SD, C.II, 1946, s. 207-208)

Eğitmen Kurslarının Başlatılması

Burada sözü yine Tonguç'a bırakalım:

1936 yılının yaz aylarında ilk kurs, tecrübe mahiyetinde Eskişehir'in Mahmudiye köyündeki ilkokulda açıldı. Burada açılmasının sebebi, Çifteler Çiftliğinin ve Harasının vasıtalarından faydalanmak, oradaki ziraatçi elemanlardan istifade etmek içindi. Bu kursa alınan öğretmen adaylarından kursu başarı ile bitirenlere Eğitimci adı verildi. İlk deneme... müspet sonuç verince, ertesi yıl eğitimci kurslarının sayısı çoğaltıldı ve Köy Eğitimci Kanunu çıkarıldı. (Tonguç, 1946, s.298)

Tonguç'un, Anadolu köylerini labaratuvar gibi değerlendirerek yaptığı gözlem ve denemeler, bugünkü program uzmanlarına da örnek olacak niteliktedir.

Mahmudiye Eğitim Kursu, Ankara köylerinden 79, Tunceli köylerinden 5 olmak üzere seçilen toplam 84 köylü gençle 6 Temmuz-15 Kasım 1936 tarihleri arasında 4 ay 11 gün sürmüştür. Yedi ay olarak tasarlanan kursun kalan kısmı Ankara köylerinde staj olarak sürmüştür, ayrıca 19 Nisan-21 Mayıs 1937 tarihlerinde Bursa Ziraat Okulu'nda tamamlayıcı kurs yapılmıştır (*İ.H. Tonguç Arşivi*'ndeki yazışmalar).

Kursu bitiren öğretmenlerini Ankara'da bir ilkokulda verdikleri deneme derslerini ve kendi yazıp oynadıkları sahne oyununu eğitimciler, bazı bakan ve milletvekilleri ile basın mensupları izlemiş, hayran kalmışlardır. Dönemin tanınmış gazetecisi *Fatih Rifki Atay*, öğretmenlerin deneme dersleriyle ilgili izlenimlerini şöyle anlatıyor:

Sizi temin ederim ki; ben ve benim neslim, en büyük Osmanlı şehirlerinin iptidai mekteplerinde [ilköğretim okullarında] asla böyle bir muallim [öğretmen] bulmak saadetini duymadık. Sonra, diğerlerinin ders veren arkadaşlarını tenkit edişlerine baktım; bütün köylülerimizin zekâ ve kabiliyetleri bunların yarısı kadar açıldığı zaman, Türk köyü davasına hallolmuş gözü ile bakabiliriz. (Kültür Bakanlığı Dergisi: Sayı 20-1, 1937, s.127)

Bu kursların çoğu ileriki yıllarda köy enstitüsü açılması düşünülen yerlerde açıldı ve sonra yönetimleri köy enstitüleri ile birleştirildi. Asıl önemlisi; bu kurslarda elde edilen deneyim ve öğretmenlerin yaptığı altyapı çalışmaları, köy enstitülerinin yolunu aydınlattı, işlerini kolaylaştırdı. Tonguç bu iki akraba sistem arasındaki bağ konusunda, "Köy Enstitüleri teşkilatı, Eğitimci teşkilatının üzerine kurulabilmiştir." der (Tonguç, 1947, s.495).

Eğitimci kurslarının işleyişi ile yetiştirilen öğretmenlerin çalışma esasları yönetmeliklerle düzenlenmiştir. *Köy Eğitimcileri*

Kanunu'nun yürürlüğe girişinden sonra çıkarılan bir yönetmeliğe göre, eğitimci adayının seçimi şöyle yapılır:*

Köy eğitimci yetiştirme kurslarına eğitimci namzedi [adayı] olarak, askerliğini başarı ile bitirmiş okuma yazma bilen ve ziraat işleri ile meşgul, arazi ve hayvan sahibi veya böyle bir ailenin çocuğu, müstait [yetenekli] kimseler, bu iş için hazırlanan fişlerdeki esaslara göre seçilerek alınır. Resmi okullarda ilk tahsillerini yapmış olanlar diğer namzetlere tercih edilirler. (m. 1)

Yine bu yönetmeliğe göre eğitimci, köyde hem öğrencilerin, ve yetişkinlerin temel eğitimi hem de köyde modern tarım tekniklerinin öğretilmesiyle ödevlidirler. Eğitimci, üç yılda bir köylerde ilkokul çağındaki çocukları okula kaydedip onları mezun edince yeniden öğrenci alırlardı. Eğitimci işbaşında yetiştirmek ve onların öğretemeyeceği zor konuları işlemek üzere, 8-10 eğitimci çalışan köyden oluşturulan küçük eğitim bölgesi için bir "gezici başöğretmen" görevlendirilir (*Köy Eğitimci... Talimatnamesi*, 1938, s. 4-11).

Eğitimci kursları, 1948'e kadar her yıl açılmış, yaklaşık 9 bin eğitimci yetiştirilmiştir. Bunların 30'u kadındır. Kadın eğitimcilerin 29'u 1938'de İzmir-Kızılçullu, 1'i 1944 yılında Konya-İvriz Köy Enstitüsü Eğitimci Kursu'nda yetiştirilmiştir. Kızılçullu Kursunu bitirenlerden yaşı küçük olan kız eğitimci Köy Enstitüsü'ne öğrenci olarak aktarıldı. Yetişkin kadın eğitimci ise, ilk yıllarda köy kadınlarına genel kültür ve beceri eğitimi verirken, sonraları ilkokullarda da görevlendirildiler (Tonguç, 1952, s. 241-242/İvriz. Sayı: 15, Nisan 1948/Gediköğlü 1971, s. 214).

Eğitimcilerin üç yıl boyunca verecekleri dersler için (Türkçe, Matematik, Yurt ve Yaşama Bilgisi) 1.-2.-3. *Yıl Kitapları* ile bunların kılavuzları hazırlanıp eğitimcilere öğretim kolaylığı sağlanmıştır.

* **Özgün adı:** "3238 Numaralı Köy Eğitimci Kanununun 6 ıncı Maddesine Göre Tarım ve Kültür Bakanlıklarınca Kabul Edilen Talimatname". (Bakan Arıkan'ın onayladığı tarih 23 Aralık 1937)

III KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULUŞ VE GELİŞİMLERİ

Köy Enstitülerinin Açılması

Eğitmen deneyimi *geçici* bir uygulama olarak tasarlanmıştır. Asıl hedef, köye yararlı öğretmen ve diğer elemanların daha geniş zaman ve olanaklar içerisinde yetiştirilmesiydi. Bu amaçla atılan ilk adım, 1937-38 öğretim yılında, İzmir-Kızılcıllu ve Eskişehir-Çifteler’de iki “Köy Öğretmen Okulu”nun açılması oldu. Köy Enstitüleri için henüz yasal bir dayanak bulunmadığından 22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı *Maarif Teşkilatına Dair Kanun*’daki “Köy Muallim Mektepleri” kavramı geçici bir dayanak oldu. Ancak, “Köy Enstitüsü” kavramı 1935’ten sonra kullanılıyordu. (Tonguç Arşivi’nden bazı belgeler)

Okulun ilk müdürü *Remzi Özyürek*’in 5 Ocak 1938 tarih ve 11 sayılı raporuna göre, *Çifteler Köy Öğretmen Okulu 1 Ekim 1937* günü açılmıştır. (Tonguç Arşivi) Yine okulun ilk müdürü *Emin Soysal*’ın bir telgrafına göre, Kızılcıllu Köy Öğretmen Okulu ise 30 Ekim 1937 günü açılmıştır. (Tonguç Arşivi)

Yine okul müdürünün verdiği rapora göre, *Kızılcıllu Köy Öğretmen Okulu* satın alınan eski Amerikan Koleji binalarında, dolayısıyla hazır binalarda (Tonguç Arşivi); *Çifteler Köy Öğretmen Okulu* ise, Ankara Yapı Usta Okulu öğretmen ve öğrencileri ile burada açılan Eğitim Kurslarına ve Enstitüye alınan öğrenciler tarafından yapılan ve bazıları henüz bitmemiş binalarda, öğretime başladı. (Enstitünün ilk öğrencilerinden *Abdullah Özkucur*’la görüşme).

1938-39 öğretim yılında Lüleburgaz-*Kepirtepe*, 1939-40 öğretim yılında da Kastamonu-*Gölköy*’de benzer köy öğretmen okulları açıldı. Bunların binaları da okulun öğretmen, eğitimci ve öğrencileri tarafından yapıldı.

Bu köy öğretmen okulları, 1926-27’de açılan *Köy Muallim Mektepleri* gibi başlangıçta üç yıl süreli idi (Özkucur, 1983, s.212-216). 17 Nisan 1940’ta 3803 sayılı *Köy Enstitüleri Kanunu* çıkınca bu okullar önceden düşünüldüğü gibi “Köy Enstitüsü” adını aldı ve öğretim süreleri 5 yıllık ilkokul üzerine en az 5 yıl

olarak belirlendi. Enstitüler, Kızılçullu ve Çifteler'den 1942'de ilk mezunlarını verdi.

Yasanın çıktığı yıl (1940) 10 yeni köy enstitüsü daha açıldı. Enstitülerin sayıları 1944'e kadar 20'ye çıkarıldı. Bu sayı, ülke düzeyinde dengeli dağılmak üzere 24'e çıkarılacaktı; ancak, 1946'dan sonra siyasal dengelerin bozulmasıyla bu mümkün olamadı. 1948 yılında, zamanın Milli Eğitim Bakanlığı kadrosu tarafından, "biz de kurarız" savıyla, *Van-Ernis*'te; *Kirby*'nin "bir enstitü müsveddesi" dediği yeni bir Köy Enstitüsü daha açıldı (Kirby, 1962, s.363 vd.). Ancak bu Enstitü de öncekilerin yolundan gitti.

Köy Enstitülerinden, 1951-52 öğretim yılı sonuna kadar, 1398 kadın, 15943 erkek olmak üzere toplam 17341 öğretmen yetişmiştir (Gedikoğlu, 1970, s. 231).

Köy Enstitüleri 1946'dan sonra adım adım özgün yapılarından uzaklaştırıldı, 1954'te de kapatıldı.

Yüksek Köy Enstitüsü'nün Açılması

Köy enstitülerinin en önemli hedeflerinden biri, kendi öğretmen ve yönetici kadrosunu oluşturmaktır. Kuruluş aşamasında zorlukla bulunabilen özverili yönetici, öğretmen ve usta öğreticiler, bu yeni ve özgün sistem için yeterli olamıyordu. Gerçek kadro gereksinimini karşılamak üzere, Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde, 19 Eylül 1942 tarih ve 6/2323 sayılı Bakanlık oluru ile 1942 Kasım'ında açılan "Yardımcı Öğretmenlik Kursu" kısa süre sonra "Yüksek Köy Enstitüsü"ne dönüşecekti. Bu kursa *Çifteler ve Kızılçullu* Köy Enstitüleri'nin ilk mezunlarının tümü (103 kişi) çağrılmış, ancak bunların 61'i kendi istekleriyle köy öğretmenliklerine dönmüşlerdi. (Tonguç Arşivi ve Özkucur'la görüşme). *Yüksek Köy Enstitüsü'nün* amacı; köy enstitülerine öğretmen, ilköğretime yönetici ve denetmen yetiştirmek, köy araştırmalarına merkez olmaktır.

Üç yıl süreli *Yüksek Köy Enstitüsü'nün* sekiz bölümü bulunuyordu. Bunlar: 1) *Güzel Sanatlar Kolu*, 2) *Yapıcılık Kolu* (sadece erkekler için), 3) *Maden İşleri Kolu* (sadece erkekler için), 4) *Hayvan Bakımı Kolu* (sadece erkekler için), 5) *Kümes Hayvan-*

cılığı Kolu (sadece kızlar için), 6) *Köy ve Ev Elsanatları Kolu* (sadece kızlar için), 7) *Tarla ve Bahçe Ziraati Kolu* (sadece erkekler için), 8) *Zirai İşletme Kolu*. (*Yüksek Köy Enstitüsü Yönetmeliği*: TD:7.8. 1943/236).

Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri, her köy enstitünün son sınıf öğrencileri arasından, Bakanlıkça verilen kontenjana ve o yılki mezun sayılarına oranlı olarak, kendi öğretmen kurullarının gösterdikleri adaylar arasından, merkezi sınavla seçiliyordu.

Yüksek Köy Enstitüsü'nün öğretmenleri, Ankara'daki fakülte ve yüksek okullarla Milli Eğitim Bakanlığı uzman ve yöneticileri arasından seçip görevlendirilmişti.

Yüksek Köy Enstitüsü, 1945-47 arasında 213 mezun verdi. Bunlar, köy enstitülerine öğretmen, kesim denetmeni (köy enstitüsü bölgesinin müfettişi), gezici başöğretmen olarak atandılar. Birkaç öğrenci de asistan olarak bırakıldı.

Yüksek Köy Enstitüsü, 27 Kasım 1947 tarihli Bakanlık Müdürler Encümeni kararı ile kapatıldı. Son öğrencileri, gördükleri bir iki yıllık öğrenim yok sayılarak, eğitim enstitüleri başta olmak üzere öğretmen yetiştiren diğer yükseköğretim kurumlarının hazırlık ya da birinci sınıflarına aktarıldı. (Köy Enstitüleri ile 2004)

Sağlık Kollarının Açılması

Köy enstitülerinde, "köye yararlı diğer meslek erbabı"ndan köy sağlık memurları yetiştirilmek üzere, 1943'te Malatya-Akçadağ, Erzurum-Pulur, İzmir-Kızılcıllu, Ankara-Hasanoğlan'da; 1944'te Kastamonu-Gölköy, Eskişehir-Çifteler, Kocaeli-Arifıye köy enstitülerinde olmak üzere yedi sağlık kolu açıldı. 1947'de Kızılcıllu ve Hasanoğlan'dakiler bırakılarak ötekiler kapatıldı. *Sağlık Kolu* öğrencileri, enstitülerde ilk üç yılı birlikte okuyan erkek öğrenciler arasından seçiliyordu. Bu kollarda "ebelik" bölümü açılmamış, ancak Sağlık Bakanlığı'nca açılan *Ebe Okullarına* enstitülerden

öğrenci gönderilmiştir (Güvercin ve ark: Şubat 2005 / Şahhüseyinoğlu, 205, s. 58/*İlköğretim*. Sayı 171-174, 15 Ocak-1 Mart 1945).

1951 yılına kadar varlığını sürdüren bu kollardan 1599 sağlık memuru yetiştirilmiştir. Oysa, 1926-45 arasında Sağlık Bakanlığınca yetiştirilen toplam sağlık memuru sayısı 905'tir (Dirican, 1996, s.100).

KÖY ENSTİTÜLERİ (1937-48)

Adı ve Bulunduğu İl	Kuruluş Tar.	İlk Çalışan Müdürlerin Adları
1. Akçadağ/Malatya	1940	Şinasi Tamer, Şerif Tekben
2. Akpınar/Samsun	1940	Nurettin Biriz, Enver Kartekin
3. Aksu/Antalya	1940	Talat Ersoy, Halil Öztürk
4. Arifiye/Kocaeli	1940	Süleyman Edip Balkır
5. Beşikdüzü/Trabzon	1940	Hürrem Arman, Osman Ülküman
6. Cılavuz/Kars	1940	Halit Ağanoğlu
7. Çifteler/Eskişehir	1937	Remzi Özyürek, M. Rauf İnan, Osman Ülkümen
8. Dicle/Diyarbakır	1944	Nazif Evren
9. Düziçi/Adana	1940	Lütfi Dağlar
10. Ernis/Van	1948	İbrahim Oymak
11. Gököy/Kastamonu	1939	Ali Doğan Toran
12. Gönen/Isparta	1940	Ömer Uzgil
13. Hasanoğlan/Ankara	1941	Lütfi Engin, Hürrem Arman, M.Rauf İnan, Ali Doğan Turan
14. İvriz/Konya	1941	Recep Gürel, İ. Safa Güner
15. Kepez/Trakya	1938	Nejat İdil, İhsan Kalabay
16. Kızılcıllu/İzmir	1937	Emin Soysal, Hamdi Akman, Talat Ersoy
17. Ortaklar/Aydın	1944	Hayri Çakaloz
18. Pamukpınar/Sivas	1941	Şinasi Tamer
19. Pazarören/Kayseri	1940	Sabri Kolçak, Şevket Gedikoğlu
20. Pulur/Erzurum	1942	Ahmet Korkut, Aydın Arıkök
21. Savaştepe/Balıkesir	1940	Sitki Akkay

Not: 1. Enstitülerin kuruluş tarihlerindeki adları kullanılmıştır.

2. *Ernis*'inki dışındaki müdürler, 1946 yılı Eylül ayına kadar atananlardır.

3. Yüksek Köy Enstitüsü müdürleri, aynı zamanda Hasanoğlan Köy Enstitüsü müdürleri idi.

(Kaynak: *Köy Enstitüleri. I ve II*. 1941 ve 1944/Gedikoğlu, 1971, s.183)

IV

KÖY ENSTİTÜSÜ SİSTEMİNİN DÜŞÜNSEL KAYNAKLARI

İdeolojik Önderlik

Cumhuriyet devrimi, tüm devrimler gibi eğitime ve öğretmene büyük bir özgörev (milyon) yüklüyordu. Bu devrimin düşünürü de, uygulayıcısı da lider *Atatürk*'tür. O, daha Kurtuluş Savaşı yıllarından başlayarak, eğitimin amacı, niteliği, yöntemleri ile öğretmenlerin eğitimsel ve toplumsal görevleri hakkında çok önemli uyarılarda bulunmuştur. Onun hedeflediği ve beklediği eğitim; *ulusal, bilimsel ve işlevsel* açıdan yepyeni niteliklere sahip olacaktı.

Atatürk'ün, TBMM'de 1 Mart 1922 günü yaptığı konuşmanın konumuzla ilgili bir bölümü şöyledir:

Bu yurdun gerçek sahibi, toplumumuzun büyük çoğunluğunu oluşturan köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne kadar bilgi ışığından yoksun bırakılmıştır. Bundan ötürü, bir yandan bilgisizliği gidermeye çalışırken, öte yandan da yurt çocuklarını toplumsal ve ekonomik alanlarda etkin ve üretken kılmak için gerekli olan bilgileri uygulatarak öğretme yaklaşımı ulusal eğitimimizin temelini oluşturmalıdır.

Yedi asırdan beri cihanın dört köşesine sevk ederek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir ve tezlil ile mukabele ettiğimiz [aşağılayarak davrandığımız] ve bunca fedakârlık ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık ve cebbarlıkla [zorbalıkla] uşak menzilesine [düzeyine] indirmek istediğimiz bu asil sahibin huzurunda bugün ihtiramla [saygı ile] hakiki vaziyetimizi alalım.

Büyük Önder bu konuşmanın bir yerinde de şöyle diyor:

Yetiştirilecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekleri öğrenimin sınırı ne olursa olsun, onlara en önce ve her şeyden

önce, Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliklerine, ulusal geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla savaşıma gereği öğretilmelidir.

Onun, bir yıl sonraki TBMM'yi açış konuşmasında yer alan şu sözler temel yaklaşımına ilişkindir:

Eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgiyi insan için gereksiz bir süs, bir baskı aracı, ya da bir uygarlık zevkinden çok, gerçek yaşamda başarıya ulaşmayı sağlayan, uygulanabilen, kullanılabilir bir aygıt haline getirmektir... (TBMM açış konuşması: 1 Mart 1923)

Böylesine çağdaş bir eğitim, ancak yurtsever öğretmenlere emanet edilebilirdi:

Yeni Türkiye'nin birkaç yıla sığdırdığı askerlik, siyaset ve yönetim alanlarındaki devrimler, sizin, sayın öğretmenler sizin, toplumda ve düşünce hayatımızda yapacağımız devrimlerdeki başarıyla gerçekleşecektir. Hiçbir zaman unutmayın ki, Cumhuriyet sizden 'fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür' nesiller ister. (26 Ağustos 1924: Muallimler Birliği toplantısındaki konuşması)

Atatürk'ün eğitimle ilgili düşüncelerinin önemli bir kısmı zamanla, kendi kurduğu Cumhuriyet Halk Partisi [CHP]'nin programlarına, oradan da eğitim programlarına yansdı. Örneğin, CHP'nin 1935'te toplanan 4. Büyük Kurultayında kabul edilen parti programında eğitimle ilgili şu cümleler yer alıyordu:

Eğitim siyasamızın temel taşı, bilgisizliği gidermektir... / Kuvvetli cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, layik, devrimci yurttaş yetiştirmek, bütün öğretim derecelerinde yüküm ve özen noktasıdır... / Eğitim ve öğretimde güdülen usul; bilgiyi, yurtdaşa maddi hayatta başarı elde ettiren bir cihaz haline getirmektir. Köylerdeki okullarda sağlık, yaşayış ve içinde bulunduğu çevre şartları ile ilgili olan tarım ve sanat fikirleri verilecektir. / Köy çocuklarımıza kısa zamanda pratik hayat için lüzumlu bilgiyi verebilecek... köy okulları açılacaktır. (Akt: Tonguç, 1947, s.482)

Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet devrimlerinin başarılmasında *Atatürk*'ün en yakınında bulunan *İsmet İnönü*, özellikle ulusal eğitimin temel koşulu olan “eğitim birliği” (tevhid-i tedrisat) ve ilköğretimin yaygınlaştırılması konusunda, en azından 1946'ya kadar kararlı davranmıştır (Örneğin, *SD, C.I, 1945, s.91*).

Onun cumhurbaşkanlığı yaptığı yıllar, köyde eğitim önemli bir mesafe almıştır. *İnönü*, köyde eğitimi laik ve ulusal eğitimin önemli bir uygulama alanı olarak görüyordu. Haziran 1939 başlarında yeni Milli Eğitim Bakanı *Hasan-Âli Yücel*'e söylediği şu sözler onun köyde eğitim konusundaki yaklaşımını açıklar:

Kati olarak inanıyoruz ki, köylümüzün tahsilini ve maişetini [geçim koşullarını] daha yüksek bir dereceye vardırıdığımız gün, milletimizin her sahada kudreti, bugün güç tasavvur olunacak kadar yüksek ve heybetli olacaktır. (SD, C.II, 1946,s.362)

İnönü'nün 1945'te dile getirdiği bu konudaki görüşü ise şöyleydi:

*İlköğretimi, büyük kütleyi maddi ve manevi alanda kaldırıp yükseltecek ana tedbir sayıyorum. Yirminci asrın ileri ve kudretli bir milleti olabilmek için ilköğretim çözeceğimiz ilk meseledir. ... İlköğretim olmayan memlekette Ortaçağ idaresi bütün şekilleriyle devam eder. Resmi kanunlar ne derlerse desinler, hangi haklar vatandaşlara tanınırsa tanınsın, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmazsa, haklar ve vazifeler canlanamaz, gönüllere ve yüreklere yerleşemez. Bilmiyen [eğitimsiz kişi]; siyasi ve ekonomik kudret sahibinin elinde, Ortaçağda olduğu gibi, köle hayatı sürer. Asıl acıklı olan taraf da kendi düşkün ve köle hayatına karşı duygusuz ve kayıtsız kalır. Hür vatandaşlardan birleşik [oluşan] bir millet olmanın çarelerinin başında ilköğretim çaresi vardır. Davayı bu kadar geniş ve derin mahiyetiyle görmeliyiz. **İlköğretim davası, insan olmak, millet olmak davasıdır.** Hepimiz dava yolunda bu gözle, bu anlayışla yürüyüp ilerlemeliyiz. (18.5.1945: Tonguç, 1946, s.401-402)*

Inönü'nün bu devrimci eğitim düşüncesi, 1945'ten sonra özünü kaybedecekti.

Değişik Eğitimcilerin Görüşleri

Bazı çevrelerde, Köy Enstitüsü düşüncesinin oluşumunda, özellikle iki yabancı eğitimcinin etkili olduğu kanısı vardır. Söz konusu bu yabancı eğitimciler; Almanyalı *George Kerchensteiner* (1854-1932) ve Amerikalı *John Dewey* (1859-1952)'dir. *Dewey*, 1924'ün yaz aylarında Türkiye'ye gelip eğitim hakkında kısa bir rapor da vermiştir (*Dewey*, 1939). *Kerchensteiner* çağrıldığı halde hastalığı nedeniyle Türkiye'ye gelememiştir.

1925-34 yılları arasında Türkiye'ye gelip eğitimle ilgili rapor veren başka yabancılar da vardır. Bunların hiçbirinin Köy Enstitülerinin kuruluşunu doğrudan etkileyen görüş ve önerileri yoktur. Bu eğitimciler, sanayi devrimini yapmış kendi toplumlarının taleplerine yanıt veren görüşlere sahip eğitimcilerdi. Onların görüşlerinden çok genel düzlemde yararlanılabildi. Oysa, onlardan yıllarca önce Türkiye'nin eğitim sorunu üzerine çok daha gerçekçi görüş ve öneriler geliştiren Osmanlı ve Türk eğitimcileri vardı. Cumhuriyetin ilk on yılında Türk eğitimcileri tarafından yabancı ülke eğitim uygulamaları üzerine yapılan incelemeler, daha önemlidir. Bunlar, *Köy Enstitüsü Sistemini* doğrudan etkilemeseler de genel düzeyde yararlı olmuştur. Birçoğu Milli Eğitim Bakanlığınca kitaplaştırılan ya da dergilerde yayımlanan bu incelemelerden birkaçı çok önemlidir.

Örneğin, 1925-26 yıllarında *Hıfzırrahman Raşit Öymen*, 1928-31 yılları arasında *Fuat Baymur* tarafından incelenen *Viyanaya Yüksek Pedagoji Enstitüsü* ve bu ülkedeki temel eğitim uygulamaları, Türkiye ilkökul programları ile öğretmen yetiştirme programlarını etkilemiştir. 1926'da Bakanlık Müsteşarı *Nafi Atuf Kansu* ile Teftiş Kurulu Başkanı *Rıdvan Nafiz Edgüer*'in, 1936'da da bir heyetin *Sovyet* eğitim sistemi ile ilgili incelemeler-

ri; üretici eğitim, kimsesiz ve yoksul çocukların eğitimi ve öğretmen yetiştirme açısından öğretici olmuştur. 1930'da *Hasan-Âli Yücel'in Fransa*, 1931'de *Ali Haydar Tane'in Bulgaristan*, 1934'te *Tonguç ve Reşat Şemsettin Sire'in Almanya*, 1937'de *Tonguç'un Balkan ülkeleri ile ilgili incelemeleri*; öğretmen yetiştirme, eğitim örgütlerini geliştirme gibi konularda yararlı olmuştur (Kansu-Edgüer, 1926 / Öymen, 1928 / Baymur, 1930-31 / Tane, 1931 / Tonguç-Sire, 1934 / Yücel, 1936).

II. Meşrutiyet dönemi, Cumhuriyet dönemi eğitimine önemli düşünce ve deneyimler bırakmıştır. Örneğin, siyasal düşünür ve eğitimci *Mustafa Sâti Bey*'in öncülüğünde, 1909'dan başlayarak reform geçiren *İstanbul Erkek Öğretmen Okulu* [Darülmualimin], hem bir *eğitimbilim* çevresi oluşturması, hem de yapılan uygulamalar açısından büyük önem taşır. Bu okul; işlik, laboratuvar çalışmaları, spor ve sanat etkinlikleriyle o dönem için örnek bir kurumdu. Burada yayımlanan *Tedrisat-ı İptidaiye / Tedrisat* dergisi; *İhsan Sungu*, *İ.Hakkı Baltacıoğlu*, *Muallim Cevdet*, *İbrahim Alaaddin Gövsa*, *Ali Ulvi Elöve*, *Selim Sırrı Tarcan*, *Tevfik Fikret* gibi eğitimci ve yazarların eğitime katkılarına olanak sağladı. Bu dönemde elde edilen deneyim, kimi taşra öğretmen okullarını ve görev başındaki öğretmenleri etkiledi (Tonguç, 1947, s.171.271).

II. Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinden *İsmail Mahir Efendî*'nin köy öğretmenini yetiştirme ve onları işe yerleştirme konusundaki görüşleri, *Köy Enstitüsü* modelinin yolunu aydınlatmıştır. *Mahir Efendî*, 1914'te Mebusan Meclisi'nde yaptığı konuşmada; köyde eğitimin gerçekleştirilmesi için, ülkedeki 70 sancakta/bölgede birer erkek, birer kız öğretmen okulu açılmasını, her köyden alınacak birer erkek, birer kız öğrencinin burada yetiştirilerek köylere öğretmen olarak gönderilmesini, bu süre içerisinde köylülerin de okul ve öğretmenevlerini yapmasını, bu öğretmenlere ve köy okullarına yeteri kadar arazi verilmesini önermiştir. *Mahir Efendî*'nin önerdiği *Köy Öğretmen Okulları*, yaşamsal eğitim ve üretim yapan, köyde geçerli becerileri öğreten okullar olacaktı (Akt: İnan, *Köy ve Eğitim*, Sayı 11, 1955).

İmparatorluğun son on iki yılında değişik yerlerde bucak müdürü ve kaymakam olarak görev yapan *Osman Zeki Bey*, bölge okulu kurarak, öğretmenlere tartışmalı toplantılar yaptırarak, köylülere okul yaptırıp buralara gelir getirecek toprak [maarif tarlası] sağlayarak, köyde eğitim hareketine ışık tutmuştur (Akt: Tonguç, 1947, s.220 - 221).

Cumhuriyet dönemi, bunlara yeni görüş ve deneyimler eklemiştir. Örneklersek:

- 1923 Şubat'ında İzmir'de toplanan *Türkiye İktisat Kongresi*, köy okullarında uygulamalı tarım öğretimi yapılması konusunda kararlar almıştır (Başgöz, 1995, s.126-127).

- Genç eğitimci *Fuat Gündüzalp*, 1921 yılı Temmuz'unda Ankara'da toplanan *Maarif Kongresi*'nde ham olarak önerdiği "ayrı köy öğretmen okulu açılması" görüşünü geliştirerek, 1924 yılında yayımladığı kitabına da aldı (Gündüzalp, 1340, s.77-84). *Gündüzalp*, köy gerçeği ile eğitim ilişkisine, 1924 yazında Türkiye'ye gelen *John Dewey*'den daha önce dikkat çekmiştir.

- 1925 Mayıs'ında Konya'da, Müsteşar *Nafi Atuf Kansu*'nun başkanlığında toplanan Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin kararları arasında "Köy Öğretmen Okulu" açılması önerisi de vardı. Bu toplantıda, yeni açılan imam-hatip okullarının iki kola ayrılıp birinde imam, diğerinde köy öğretmeni yetiştirilmesi önerilmişti (MVM, Sayı 3 ve 5, 1341).

- 22 Mart 1926 tarihinde çıkarılan 789 sayılı *Maarif Teşkilatına Dair Kanun*, "Köy Öğretmen Okulu" açılmasını yasalaştırdı (m.7).

- 1925 sonlarında Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilen *Mustafa Necati Bey*, yetkin öğretmenlerden bir kitlenin oluşturulmasını Türk devriminin geleceği açısından çok önemli görüyordu. O, çıkarttığı fon yasaları ve aldığı çeşitli önlemlerle öğretmen okullarını güçlendirirken, 1926'da *Kayseri Zincidere*'de, 1927'de *Denizli*'de birer "Köy Öğretmen Okulu" açtı. Ancak, bu okullar onun ölümünden sonra tutucu bakanlık bürokrasisinin gayretiyle kapatıldı (1932-1933).

• 1931 yılında toplanan *I. Ziraat Kongresi*, tarımsal yaşam ve eğitim konusunda köy öğretmenlerine önemli roller verilmesini kararlaştırdı (*Birinci Ziraat Kongresi, 1931, s. 2130-2218*).

• 1932'de kurulan *Halkevleri* örgütü, "Köycülük Kolu" oluşturarak kentli aydınlarda köye yönelik ilgiyi artırmaya çalıştı. Halkevleri adına 1933'te çıkarılmaya başlanan *Ülkü* dergisinde *Hilmi A. Malik, Nusret Kemal Köymen, Selahattin Demirkan, Saffet Engin, Hıfzırrahman Raşit Öymen, İ.Hakkı Tonguç* gibi eğitimci yazarlar, "köycülük" konusunda yazılar yazdılar, önerilerde bulundular.

• "Köycü" olarak bilinen Milli Eğitim Bakanı Dr. *Raşit Galip*, göreve geldiği 1932 yılında bir "Köy İşleri Komisyonu" oluşturdu. Bu komisyon, üyelerinden *Şevket Süreyya Aydemir*'in yazılı önerisinde köy öğretmenin nitelikleri; *devrim ilkelerini benimseme, köyün toplumsal yaşamını etkileyebilme, köyün maddi ve iktisadi yaşamını etkileyebilme* ve *aydın olma* olarak belirlendi. Komisyon; "sarıklı okur-yazar"ın yerini, yeni köy öğretmenin doldurmasını istiyordu. (*Tonguç Arşivi*)

• 1932-33 yıllarında çıkarılabilen *Kadro* dergisinde *İsmail Hüstev Tökin, Şevket Süreyya Aydemir* gibi yazarlar, köy iktisadi konusunda uyarıcı yazılar yazdılar. Bu yazarların görüşleri, kitap haline de getirildi. (*Aydemir, 1932 / Tökin, 1933*)

• 1933'te, İstanbul'daki *Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi* kapatılarak, Ankara'da, Anadolu'ya hizmet verecek üniversite nitelikte bir "Yüksek Ziraat Enstitüsü" açıldı.

• Dr. *Halil Fikret Kanad*, Mart 1935'te *Kurun* gazetesinde "Yarının Muallimleri Nasıl Yetiştirilmeli" başlıklı bir dizi yazı yayımladı. *Kanad*, önerisinde kentler dışında açılacak öğretmen okullarında "idealist, ahlaki karakter sahibi, becerikli" öğretmen yetiştirmeye öncelik veriyordu (*Kanad, 1942, s.158-175*).

Ortaya atılan bu görüş ve deneyimlerin tümü birlikte değerlendirildiğinde yararlı sonuçlar çıkarılabilirdi. Ancak, bunlardan

bir model yaratıp uygulayacak lider çıkarılamamıştı. *Tonguç*'un bu konudaki değerlendirmesi şöyle:

1935'e kadar geçen yıllar, öğretmen yetiştirme meselesinde birçok bocalamalarla geçirilen yıllardı... [Bu konuda çözüme] gidemeyişimizin en önemli sebebi; bu işi idare edenlerin gerçek hayatı, bilhassa gerçek köyü bilmemeleri veya türlü düşüncelerle bilmezlikten gelişleridir... Çünkü, idare edenler rutinin [alışkanlıkların] etkilerinden kurtulamıyorlar, şahsi durumlarını düşünerek işin zahmetlerine katlanmak istemiyorlar, geçmeyi tasarladıkları mevkilere giden yolun üstünde engeller çıkacağından korkuyorlardı. (Tonguç, 1947, s. 440)

Tonguç'un Görüş ve Önerileri

Tonguç, gençlik yıllarından beri Türkiye'nin eğitim sorununa çözüm aramış, bu konuda öneriler geliştirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken, hem yabancıların hem de Türkiye'de yetişen eğitim düşünürlerinin görüşlerini ve bunların uygulamalarını dikkatle inceleyip değerlendirmiştir. O, evrensel eğitim ilkelerinin yeni bir ortamda ve yeni koşullarda nasıl uygulanacağı konusunda gerçekçi çıkarımlar yapmış, öngörülerde bulunmuştur.

Tonguç, eğitim yoluyla devlete ya da başka otoritelere körü körüne itaat eden kullar topluluğu oluşturulmasına karşıydı. O, akıllı özgürleşmiş bireylerden oluşan katılımcı, demokrat bir toplumsal düzenden yanaydı. Bu yaklaşım, Tanrı egemenliği yerine halk egemenliğini koyan *Atatürk*'ün de yaklaşımıydı. *Tonguç*'a göre, köylünün (memleketin gerçek efendisinin) kurtuluşu kendi elindeydi. Ona göre, ancak özgürleştirici bir eğitim yoluyla bilinçlenmiş köylü halk, hem kendine hem de devletine sahip çıkabilirdi. O, daha başlangıçta hedefini şöyle dile getirir:

Köylüyü, köyden başlayarak tâ Kamutaya [TBMM'ye] varıncaya kadar, devletin bütün şubelerinin idaresine, onda bugünkü vasıflarından başka bir şart aramaksızın iştirak ettirmek, bu su-

retle devlet işlerini, realiteden kuvvet alan elemanlarla besleyerek memleketin hakiki bünyesine uygun bir şekilde getirmek... Köylü vatandaşlarda... Cumhuriyet vatandaşlığı şuurunu aksiyon haline gelebilecek şekilde uyandırmak... lazımdır. (Tonguç, 1939, s. IV-V)

Tonguç'a göre köylünün bunu başarabilmesi, onun canlanıp bilinçlenerek kendine gelmesine bağlıdır:

"Köy meselesi bazılarının zannettikleri gibi mihaniki surette [biçimsel olarak] köy kalkınması değil, mânalı ve şuurlu bir şekilde köyün içten canlandırılmasıdır. Köyü [köylüyü] öylesine canlandırmalı ve şuurlandırmalı [bilinçlendirmeli] ki, onu hiçbir kuvvet... kendi hesabına insafsızca istismar edemesin [kullanamasın]. Köylüler, şuursuz ve bedava çalışan birer iş hayvanı haline gelmesinler. Onlar da her vatandaş gibi, her zaman haklarına kavuşabilsinler. Köy meselesi bu demektir." (Tonguç, 1939, s.88).

Köy enstitülerinin kuruluşundaki ideolojik gerekçe bu alıntılarda yatmaktadır.

Tonguç, 1935 sonlarında Bakan Arıkan'a verdiği muhtıradan köy öğretmenlerine şu niteliklerinin kazandırılmasını istiyordu:

- Öğretmen adayları çağdaş pedagojinin verilerine göre yetiştirilmeli; onlar eğitim tarihi ve bu veriler ışığında karşılaştıkları güncel eğitim sorunlarını araştırıp çözüm önerileri geliştirebilmelidirler.

- Öğretmen adaylarının mesleki bilgileri, iş ve üretim ilkelerine göre düzenlenmiş olan yeni ilkokul anlayışını temel almalıdır.

- Öğretmen adayları, "köy hayatının bütün kısımları ile içten alakadar olabilecek bir hayatın içinde yetiştirilmelidir."

- Öğretmen adayları, öğretmen olup göreve gittiklerinde halkın, çocukların ve gençlerin eğitimi ile ilgili olarak kendilerine devlet adına verilecek tüm yetkileri kullanabilecek yeterliğe sahip kılınmalıdır.

- Bu niteliklere sahip olarak yetiştirilen öğretmenlerin, meslek içinde geliştirilmeleri, özlük sorunlarının çözülmesi ve mesleksel

güvencelerinin sağlanması da devletin ödevi olacaktır (Tonguç, 1946,s.279-282).

Söz konusu raporda “köye yararlı eleman” yetiştirmenin ilkelere de şöyle belirleniyor:

- Köy yaşamı bir bütün olarak (kül halinde) ele alınmalı; köy öğretmenlerini çok yönlü eğitirken, köye gerekli başka elemanlar da yetiştirilmelidir. Bunun için sadece “köy öğretmen okulu” kurmakla yetinmek doğru değildir. *Tonguç*’a göre, “Bugün köy[ün] durumu bizden hangi elemanı istiyorsa, onları yetiştirici tedbirler almalıyız.”

- Köye gönderilen yeni eleman, “ideoloji ve psikoloji bakımından” devletin kabul ettiği ortak değerleri benimsemiş olmalı, bunları halka benimsetebilmelidir.

- Bu elemanları yetiştirecek eğitim kurumlarının *öğrenci kaynağı köyler olmalıdır*. Bunun için köy okulları geliştirilmeli, köy çocuklarına değişik düzeydeki eğitim kurumlarının kapısı açılmalıdır.

- Köye eleman yetiştirmek üzere açılacak kurumlar üretici birer kurum olmalı, bu kurumlar, “yaşayabilmeleri için bütün vasıtaları kendisi istihsal etmeli [üretmeli]; ilk zamanlarda kuruluş dolayısıyla devletten yardım görmelidir.”

- Bu kurumlar öğrencilerini, “Hakiki köy hayatından uzun müddet ayırmamalı, talebe daha okulu bitirmeden mesuliyetleri de birlikte verilerek, müsbet işler görmek üzere köylerde stajiyer sıfatıyla çalıştırılmalı, yaşamakta olan [geleneksel] *leyli meccani* [parasız yatılı] okullarımızın âdet ve ananelerinden, bir emek mukabili olmaksızın talebeye temin edilen avantajların hiçbirini bu okullara sokmamalıdır.”

- Bu kurumların, “idare ve öğretmen kadrosu hazırlanırken rutine [geleneksel yöntemlere] göre adam seçmekten vazgeçmeli; muayyen işlerin başına, o vazifeyi yapabileceği tecrübe ile anlaşılmuş kimseler getirilmeli, okulu entellektüalizme [bilgi aktarıcılığına, lafçılığa] esir ettirmemelidir.”

- Cumhuriyet rejiminin hedefi olan köy ve kent arasındaki *ideolojik birlik sağlanmalıdır*. “Bu bütünleşme içinde şehrin ve köyün *nabız darbeleri aynı tempo ile atmak mecburiyetindedir*. Şehirde ve köyde oturan bütün vatandaşları bu bütünlüğün ahengine uyarak yaşayabilecek vasıtalarla teçhiz etmemiz lazım gelmektedir.” Bunun için kentlerde yaşayan çocukların yararlandığı tüm eğitim olanaklarından köydekiler de yararlanmalıdır. (Tonguç, 1946, s.306-311)

V KÖY ENSTITÜSÜ SİSTEMİNİN DAYANDIĞI TEMEL İLKELER

Köy Enstitüsü Sisteminin başarısını sağlayan temel etmen, daha başlangıçta belirlenen ilkelerdir. Bunlar, dar anlamda “öğretim ilkeleri” olmayıp sistemin felsefesinden çıkan kapsayıcı ilkelerdir. Bunlar, insanın değerinden ve onun eğitim sisteminin öznesi olmasından kaynaklanır. Bunların en önemlilerini kısaca görelim.

Bütünsellik

Köy Enstitüsü Sistemi, köy yaşamının bütününe hedeflemiştir. Çünkü, toplumsal dönüşüm açısından geleneksel okulun, hele Ortaçağ karanlığında yaşayan köylerde, yapacağı önemli bir şey yoktur. Onun için *Tonguç*, köy sorununun biçimsel [mihanikî] bir “köy kalkınması”na indirgenmesine karşı çıkmış, asıl amacın, köyün “kendi unsurlarıyla içten canlandırılması” olduğuna dikkat çekerek, bunu gerçekleştirecek eğitimin, toplumu dönüştüren etkiler sistemiyle bütünleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Onun için “köy meselesi” bir “kül” [bütün] halinde ele alınmalı, köy enstitülerinin ve köy okullarının vereceği eğitim, bu bütüne göre düzenlenmelidir. Bu bütünlük, bir zaman kesitine göre değil, yıllar boyunca süren, insanın kendisini yetiştirmesinin olanaklarını da yaratan, uzun erimli bir olguyu ifade eder.

Çok Yönlülük

Bugün eğitimbilimsel yazında ve evrensel hak belgelerinde de yer aldığı gibi, *gerçek bir eğitim*; insanın kişiliğini *tüm* yönleriyle *tam* geliştiren düzenli bir etkiler sistemidir. Her insanın birçok yeteneği, yönsemeleri ve gereksinimleri vardır. Örneğin,

resim, müzik, spor, matematik, edebiyat alanları sadece ilerde insanların mesleği olacağı için değil, tüm insanların doğal gereksinimleri, bu alanlardan yararlanma, onları bilme hakları olduğu için öğretilir. En azından 18 yaşına kadar “çocuk” olan insanın, ilerde hangi alanlara yöneleceği önceden tam kestirilemez. Özellikle müzik, resim, spor gibi alanlar her insanın, yaşamının her aşamasında ilgi ve gereksinme duyduğu alanlardır. Bu nedenle Köy Enstitüsü Sistemi, gerçekleştirdiği bu etkinlikleri mesleki gereksinimin de ötesinde, kişilerin *hakkı* olduğu için üstlenmiştir. Yani, enstitüler, “insana göre” eğitim yapmıştır.

Kuram - Uygulama Bütünlüğü

Köy Enstitülerinin kuruluş çalışmalarını dışardan görenlerin birçoğu, bu hareketin sadece *beceri* öğrenmekten ibaret olduğunu sanmışlardır. Oysa enstitülerde her eylem ve etkinliğin öncesinde, tıpkı sistemin kuruluşunda olduğu gibi akıl vardır, düşünce vardır, kuram vardır, planlama vardır. Bu bakımdan *Tonguç*'un “İş Okulu”, birçok Batılı eğitimcinin ve öteki Türk eğitimcilerinin “üretim” ya da “iş ilkesi”nden çok farklıdır. *İş Okulu* bütünsel bir “kişilik eğitimi” modeline oturur. *Tonguç*'un, “elinizden çıkacak iş evvela kafanızdan çıkmalı” sözü (1997,s.93) onun eğitim felsefesinin özüdür. Yine, onun kaleminden çıktığından kuşku olmayan şu cümle, enstitülerdeki kuram-uygulama ilişkisini açıkça ortaya koyar: “Köy enstitülerinde... bilgi bir vasıta... Basit bilgi, köy enstitülerini ve köy okullarını saran iş hüviyetine asla denk düşmeyecektir.” (*Köy Okulları... İzahnamesi* 1943,s.111)

Yine *Tonguç*'un, 1927'de yazdığı ilk kitabında belirttiği gibi, iş okulunda “öğretmenin görevi, öğrencide bizzat bir şey icad etme merakını uyandırmak, bu gayeye hizmet eden, yaratmaya elverişli araçların kullanılmasını doğru olarak çocuğa öğretmektir. Yaratmaya yarayan araçlara kitaplar da dahildir; ezberletmemek şartıyla ...” (*Tonguç*, 1927,s.16)

Kız - Erkek Karma Eğitim

Köy enstitüleri, eğitimi gerçek yaşam içinde sürdürdükleri ve böyle bir yaşamı kurmayı hedefledikleri için, kız-erkek karma eğitimi daha başlangıçta yürürlüğe koymuştur. İlk yıllarda çok az kız öğrenci bulunabilmesine karşın, karma eğitime çok önem verilmiş ve özen gösterilmiştir. Enstitülerde karma eğitim, çok doğal bir ortamda gerçekleşmiş, bir bakıma köy yaşamının sürdürülmesi gibi algılanmıştır. Köydekenden farkı, enstitülerde kızlara, yönetim ve liderlik konularında da rol verilmesidir. Çünkü, yetenek ve beceri bakımından onların erkek öğrencilerden hiçbir farkı yoktur. *Tonguç*, tüm köy enstitüsü müdürlerine 1944 yılında yazdığı bir mektupta, kız öğrencilere kaba davranılmasını, onların konuşmalarının gizlice izlenmesini ve özel mektuplarının açılmasını ağır bir dille eleştirir (Tonguç, 1990,s.180).

Tüm çabalara karşın, 1945-46 öğretim yılında 1396 (yaklaşık yüzde 10) olan toplam kız öğrenci sayısı, ondan sonraki dönemlerde düşmüş, 1951-52 öğretim yılında 706'ya (yüzde 5.5), neredeyse yarıya inmiştir. Bunun başlıca nedeni, tutucu yeni bakanlık kadrosu tarafından kız öğrencilerin ayrılarak ulaştırılması zor, çok uzaklardaki enstitülere nakledilmesi ve sayılarının arttırılması yönünde özel bir çaba gösterilmemesidir.

Planlılık

Köy Enstitüsü Sisteminin tüm uygulamaları, uzun ve kısa erimli, geniş ve dar çapta planlanmıştır. Örneğin, *Tonguç*'un, köyde eğitim için 1936-55 arasını kapsayan bir planlama öngördüğü; 1935 sonlarında verdiği muhtıradan (1946, s.297 vd.) ve 1939'da, "biz yirmi yıl köylere önce iş kahramanları göndereceğiz" sözlerinden açıkça anlaşılıyor. (1939,s.267-296) Bakan *Yücel* de Nisan 1940'ta, *Köy Enstitüleri Kanunu* görüşülürken, onbeş yıllık bir "hedef" göstermektedir (SD, C.II, 1946, s.306). Yine, MEB'in 24.11.1945 gün ve 6/20428 sayılı genelgesine göre

1946-55 arasında köylerdeki tüm çocukların okula ve öğretmene kavuşturulması öngörülmüştür (TD. 26.11.1945/356).

Bu planlama anlayışı, Köy Enstitüsü müdürlüklerine ve Milli Eğitimin taşra birimlerine ve okullara kadar yansıtılmıştır. Örneğin, 1942 tarih ve 4274 sayılı *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu*, köy enstitüsü müdürlüklerine; kendi kesimlerine giren illerin köylerindeki eğitim sorunlarının taranması ve bunlara çözüm getirecek planların yapılması konusunda esaslı görevler vermektedir. Buna göre, enstitüde öğrenim gören adayın gideceği köyün okulu ve öğretmenevleri, öğretmen atanıncaya kadar yapılmalı ve köyün eğitim gereksinimleri belirlenmelidir (m.39). Bu konuda köylerde önceden inceleme yapacak enstitü yönetici, öğretmen ve usta öğreticileri mevcut resmi istatistiklere güvenmeyip inceleyecekleri köyde *üç gün üç gece* kalmalıdır (Köy Okulları... *İzahnamesi*, 1945, s.94).

Yönlendirme

Köy Enstitüsü Sisteminin *öznesi insandır*. Bu anlayışa göre *tüm insanlar birer değerdir*. O halde, temel bir insan hakkını gerçekleştirmekle ödevli ulusal bir eğitim kurumu bazı öğrencileri eleyip atamaz. Her insan kuşkusuz öğretmen, sağlık memuru vb. olamaz; ama bir şey olur. En azından kendine yararlı, başkasına zararsız bir insan olur. *Köy Enstitüleri Kanunu*, bu gerçeği dikkate alarak enstitülerde “köye yararlı” değişik elemanlar yetiştirilmesini öngörmüştür (m.1). Ayrıca yasa, “Öğretmen olmayacağına kanaat getirilen talebenin ayrılacağı mesleklerin tahsil müddetleri maarif vekilliğince tespit edilir.” (m.3) diyerek, yönlendirme yoluyla öğrenci ziyanını önlemek istemiştir. “Öğretmen, sağlık memuru veya ebe olmayacağına kanaat getirilenler de enstitüde öğrendikleri demircilik, yapıcılık, dülgerlik, dikiş-biçki, dokumacılık, ziraat sanatları gibi mesleklerden birinde çalışmak üzere serbest hayata bırakılırlar.” (Tonguç, *Köy Enstitüleri 2*, 1944,s.57-58).

Kültürde Yerelden Evrensele

Bazı çevrelerin sandıkları gibi Köy Enstitüleri öğrencilerini köyden alıp onları kapalı bir ortamda yetiştirerek köyelerine göndermekle yetinmiyordu. Öğrenciler, kendi enstitülerini modern bir kente dönüştürürken, kent kültürü ile de haşır neşir oluyorlardı. Enstitülerden yakın kentlere ders gezileri yapılırken, tarım ve yapıcılıkla ilgili belirli bir işin bitirilmesinden sonra ödül olarak yurt gezisi de düzenleniyor; öğrenciler hem değişik yöreleri görüyor, hem de başka enstitülerdeki yaşdaşlarıyla ilişki kuruyor, onlarla “kardeş” oluyordu. Bunun sonucu, adım adım daha geniş çevreye, farklı kültüre açılmıyordu.

Öğrencilerin köylerden getirdikleri otantik kültür malzemesi, evrensel ilke, yöntem ve araçlarla enstitülerde yeniden işleniyordu. Örneğin, halkın ezgileri, oyunları, edebiyat malzemesi, gelişmiş tekniklerle yeniden biçimlendiriliyordu.

Evrensel kültüre açılmada asıl genişlik, dünya çapında önemli kültür ve sanat eserleriyle tanışma idi. Bu, o yıllarda yabancı yazarların eserlerinin çevrilmesiyle, okutulmasıyla desteklendi. Anılan *İzahname*'ye göre her öğretmen ve öğrencinin yılda, yerli ve çeviri eserlerden seçtikleri 24 kitap okumak zorunda oluşu, her gün en az bir saat *serbest okuma* saatlerinin bulunması; köy kültüründen ulusal ve evrensel kültüre açılmayı sağlıyordu. Buna, *Yüksek Köy Enstitüsü*'nin çıkardığı “Köy Enstitüleri Dergisi” (1945-47) de destek oluyordu.

Üretkenlik

Köy enstitülerinde öğrencilerin, kendi binalarını yapmaları, geniş bahçe ve tarlalarında bölgeye uygun ürünleri üretmeleri, atanacakları köylerde kullanacakları ders ve üretim aletlerini yapmaları, sadece bütçe yetersizliğinin sonucu değildi. Bu yaklaşım, onların gördükleri eğitimin temel bir ilkesiydi. Herkes, içinden çıktığı toplumun yazgısını paylaşmalı, kendi yediğini hak et-

meliydi. Öğrenilen şeyler olabildiğince uygulamalı olarak, yaşayarak öğrenilmeli ve gidilen köylerde örnek olacak biçimde uygulanabilmeliydi.

Daha önce de değinildiği gibi enstitüler, klasik iş eğitimcilerinin istediği gibi sadece mal ürettiren usta ve amele okulları da değildi. Bu kurumlarda “gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım” anlayışı asla egemen kılınmadı, birlikte üretilenin hakça paylaşımı konusunda öğrencilere bilinç kazandırıldı. *Tonguç*'un kurgulayıp uyguladığı *İş Okulu*'nda, “iş” sadece zorunlu, yaşamsal gereksinimleri karşılamak üzere yapılan *mekânîk* bir etkinlik değil, “değer yaratmak” için gösterilen etkinliklerin tümüdür ki, okumak, düşünerek plan yapmak, bunu uygulamak, toplumsal ve kişisel yararı gözetmek, yapılan etkinliği değerlendirmek, yönetenlerden ve üretenlerden hesap sormak, hataları düzeltmek, ürünü hakça paylaşmak, bunun kültür ve sanatını yaratmak, yeneden hareket geçerek sürekliliği sağlamak... gibi aşamalardan geçer.

Yapıcı ve Yaratıcı Ahlak

Köy Enstitülerinde ayrı bir “ahlak dersi” yoktu. 1942'de toplanan *II. Milli Eğitim Şûrası*'nda, *Hitler* hayranlarının dayatması sonucu ortaöğretim programlarına eklenen “Türk Ahlakının Toplumsal ve Kişisel İlkeleri” konusu, 1943 *Köy Enstitüleri Öğretim Programı*'nda 2. sınıf “Yurttaşlık Bilgisi” dersine eklenmişse de bu havada kalmıştır. Enstitülerde gerçek bir ahlak eğitimi, tüm etkinliklere sindirilmiş bir anlayıştı. Üreterek ulusal gelire katkıda bulunmak, yaşadığı binaları yapmak, oraları temizlemek ve özenli kullanmak, çevreyi ağaçlandırmak, çiçeklendirmek, korumak; dayanışmak, güçsüz kişilere yardım etmek; maddi ve manevi her türlü ulusal ve tarihi değerleri korumak... gibi. Yurt sevgisi , ancak yurdu koruyup güzelleştirmekle gerçekleştirilebilirdi.

Teknoloji Kullanımı

Köy Enstitüleri, köye yönelik hizmet verirken, özellikle tarımda ve günlük yaşamda en gelişmiş teknolojinin kullanımını hedeflemiştir. Enstitüler, savaş yıllarında kurulmalarına, gerekli aletler, hatta çivi, çimento gibi gereçler bile bulunamamasına karşın, bu kurumlarda teknoloji kullanma büyük bir tutku ve özlemdi. 1937’de ilk açılan enstitülerde öğrenciye bisiklet kullanmayı öğretmek bile bu özlemi yansıtır (Özkucur, 1983,s.71 vd.). 1940’ta *Köy Enstitüleri Kanunu* çıkınca, Bakanlıkça enstitülere gönderilen 24.6.1940 tarih ve 6/7318 sayılı genelgede, “öğrencilere bisiklet, motosiklet, su motörü, otomobil gibi araçların kullanılması öğretilenektir.” deniyor. (TD. 1.7. 1940/77)

Bu direktif, 1942’de hazırlanan *İzahnamede* de şöyle yer alıyor: “Motör ve makineyi köy okulunun oyuncağı yapmaktan başlayarak, köy enstitülerinde teknik terbiyenin esaslarını kökleştirmek gerekir. Sanayinin yalnız harbe değil, tarla ve ev hizmetlerinin her köşesinde hâkim olduğu bir devirde, elektrik ve motöre ait bilgileri... köy enstitülerinde temelleştireceğiz. Hiçbir köy enstitüsü talebesinin, müessesedeki elektrik tesisatına, kullandığı radyo alıcısına veya konuştuğu telefona esrar olarak bakmaması lazımdır...” (*Köy Okulları... İzahnamesi*, s. 1943, s.98).

Özyönetim

Köy enstitülerinde öğrencinin kendine güvenini sağlamak, eğitimin başta gelen hedeflerinden biridir. Bunun birçok yolu vardır. Öncelikle derste, işte ve yaşamın her alanında onlara bireysel ve toplumsal roller vermek gerekir. Öğrencilerin ekip çalışmalarında, kendi örgütündeki bireysel ve toplumsal rolleri iç içe girmiştir. Bazı öğrencilerin yöneten, bazılarının da edilgen birer yönetilen olmaması için, yönetsel görevler dönüşümlü ve kısa süreli yaptırılmaktaydı. Öğrencilerin, değişik roller üstlenerek ilerde TBMM’ye girebilecek kadar kendilerine büyük hedefler seçmesi dahi düşünülmüştü (Tonguç, 1939,s.IX-X).

Tonguç, 1944 yılı sonlarında enstitü m¼d¼rlerine yazdığı bir mektupta, “Enstit¼lerde devletimizin dayandığı ana ilkelerden olan halkın kendi kendini idare etmesi d¼sturu, ¼đrenci ve ¼đretmenlerin kendi kendilerini idare etmeleri Őekline sokularak, bu prensibe g¼re bir idare Őekli kurmaya çalışıyoruz...” der (Tonguç, 1990,s.104).

K¼yl¼ ile ¼đretmenin Yazgı Birliği

Geri kalmış ¼cra k¼ylerde çok ağır ve çileli bir ¼zg¼rev [misyon] y¼klenen enstit¼ mezunlarının, içinden çıktıkları k¼yl¼lerin yazgılarını paylaşmaları gerekir. Onlar b¼yle bir inancı taşımazlarsa, k¼yl¼ olmaları, hatta kazandıkları beceriler bile k¼yl¼lerin içine yaramayacaktır. Bunun için, daha işin başında; 1937’de *K¼y Eğitmenleri Kanunu*’nun gerekçesi hazırlanırken, eğitmen adaylarında aranan nitelikler arasında, “Eğitmen namzedi... k¼y¼n mukadderatiyle kendi mukadderatının ve bunlarla devletin mukadderatının birbirine bağlı olduğunu bilerek çalışabilmeli.” ifadesi de yer almıştı (*K¼y Eğitmenleri...1938,s.18*).

Tonguç’un, 16.7.1945 g¼n¼ enstit¼den yeni mezun bir ¼đretmene yazdığı mektuptaki, “Sizin mukadderatınız, kendileriyle omuz omuza vazife g¼rd¼đ¼n¼z k¼yl¼lerinkiyle aynı olmalı.” s¼zleri de aynı gerçeği dile getirir (1990,s.140). Bunun için ¼đrenciler bilinlendirilirken, “m¼esseseye [enstit¼ye] girdikleri zamanki iyi hasletlerinin bozulmaması ve bunların inkişaf ettirilmesine çok itina edilecektir...” (*TD. Sayı 1940/77*).

VI KÖY ENSTİTÜSÜ PROGRAMLARI*

Program Geliştirme Yaklaşımı

Köy Enstitülerinde eğitim süreci, sürekli bir deneyler silsilesinden oluşur. Onun için, bu sistemin yasaları, yönetmelikleri, programları uzun zaman kitaplaştırılmayıp denenmiştir. Bu deneme evresinde ve uygulayışta, ana çerçeveler çizilip ayrıntının düzenlenmesinde ve uygulama biçiminde enstitülere geniş yetkiler verilmiştir. Yöresel iş ve tarım mesleklerinin öğretilmesinde, otantik kültürün derlenip işlenmesinde, enstitülerin geniş yetkileri vardı. Enstitülerde, klasik okul sistemlerinde olduğu gibi bilgi aktarımı temel alınmadığı için, programların klasik “öğretim” programlarında olduğu gibi kitap haline getirilip bastırılması zordu. Kuşkusuz bu durum, enstitülerde eğitim öğretimin başıboş ya da gelişigüzel yapıldığı anlamına gelmez.

Tonguç’un bu konudaki yaklaşımı şöyle:

Köy hayat şartları içinde yetişen çocuk, bildiğimizden, tercüme kitapların yazdığından başka bir âlemdir. Onları [kendi] özellikleriyle tanımadıkça, köy âleminin içine girmeye, onu istenilen istikamete yöneltmeye,... belli amaçlara göre terbiye etmeye imkân yoktur. Bazı kimseler eğitim kitaplarında büsbütün başka mebdelere [kaynaklara] göre yazılı ilkelerin köy çocuğuna da tatbik olunabileceğini söylerler veya yazarlar. Enstitü çalışmalarına katılanlar bu tarzda düşünenlerden ayrıldılar. Yazılmış hazır reçeteler yerine, konuyu incelemeyi, onunla ilgili yoklamalar yapmayı ve bu yoklamalardan elde ettikleri esaslara göre reçeteyi kendileri yazmayı uygun buldular. Bu arada bilimin ana konularını göz önünden asla ayırmadılar. Onların bu çalışmalarına dayanılarak şimdi enstitülerde tatbik edilmekte olan Öğretim Programı [1943] meydana getirilmiştir. Tercübeye, incelemeye ve araştırmaya dayanan yeni yeni çalışmalar ortaya çıktıkça bu programda değişiklikler yapılması icabettiği takdirde gerekli değişiklikler yapılacaktır.

* Hazırladığımız “Köy Enstitüsü Programları”, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı tarafından 2004’te yayımlanmıştır.

Tonguç'a göre, "Köy Enstitülerine memleketin türlü karakterdeki köylerinden kız ve erkek binlerce çocuk alındığı ve bu çocuklar hakkında bilimsel incelemelere dayanan hazır ve esaslı bilgiler olmadığı için, enstitü idarelerine, onları bir taraftan iş içine sokarak yetiştirme, diğer taraftan da inceleme yolu tavsiye olundu. Bu yol, onları, kendilerinden çok ayrı durumdaki çocuklara göre yapılmış hazır programlara bağlanarak veya uyularak terbiye etmeye tercih edildi" (*Köy Enstitüleri 2*, 1942, s.49).

Program Geliştirme Aşamaları

Köy Enstitüsü Öğretim Programları, birkaç aşamadan geçmiştir. Bunlar türlerine ve tarih sırasına göre şöyle bir sıra izler:

- Denemenin ilk aşaması olan *Eğitmen Kursları*'nda, 1936'da uygulamaya başlanan *Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları Müfredat Programı Taslağı* 1938'de yürürlüğe konmuş, zaman zaman gözden geçirilerek 1948'e kadar uygulanmıştır. 51 sayfalık bu taslak programda (15 sayfası *Eğitmenli Okulu Program Taslağı*), eğitmen adaylarına verilecek, 1) *Türkçe* [Yazı, Okuma, İmla, Tahrir], 2) *Aritmetik ve Geometri*, 3) *Yurt ve Yaşama Bilgisi*, 4) *Atelye Dersleri*, 5) *Ziraat Dersleri* 6) *Eğitim Bilgisi* dersleri yer almıştır.

- *Hasan-Âli Yücel*'in verdiği bilgiye göre, 1937-38 öğretim yılında açılan *Çifteler* ve *Kızılçullu Köy Öğretmen Okullarında*, 1927'de hazırlanıp 1933'te bu okulların kapatılmasıyla uygulamadan kaldırılan *Köy Muallimi Mektebi Müfredat Programı*; iş ve tarım etkinlikleri artırılarak uygulanmıştır (Yücel, 1938, s.233-236). *Kızılçullu*'nun ilk müdürü *Emin Soysal*, *Yücel*'inkinin aksini söylemekteyse de (1943, s. 68-69) görevden alındığı zaman bakanı küçültmek için söylediği bu sözleri geçerli saymak zordur.

- 1940'ta 3803 sayılı *Köy Enstitüleri Kanunu*'nun çıkışından 1943'e kadar enstitüler, ortaokul ve ortaöğretim programlarından (özellikle ilköğretmen okulları, mesleki ve teknik okullar) da yararlanarak kendi programlarını kendileri hazırlamışlardır.

24.6.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Bakanlık genelgesi (TD: 1.7.1940/77). ile 1942'de programın kabulünden önce hazırlanan *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu*'nun "İzahnamesi" uygulamayı yönlendirmek üzere düzenlenmiştir (TD: 21.12.1942/203). Bu metinler, bazı üyeleri Köy Enstitüsü düşüncesine pek yatkın olmayan *Talim ve Terbiye Kurulu*'ndan geçirilmeyip *Tonguç* ve *Yücel*'in imzalarıyla çıkarılmıştır. Ayrıca *Tonguç*'un mektupları da uygulamayı yönlendirici niteliktedir.

• 4.5.1943 tarih ve 75 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı ile kabul edilip aynı gün Bakan *Yücel* tarafından onaylanan *Köy Enstitüleri Öğretim Programı*, geleneksel öğretmen okulu programlarından oldukça farklı olsa da uygulamaya asıl yön veren anlayış *Tonguç*'un ve kadrosunun tutumu, değinilen *İzahname*, zaman zaman gönderilen direktiflerdir. Bunların, sistem karşısında hayli tutucu kalan üyelerin çoğunlukta olduğu Talim ve Terbiye Kurulu'ndan geçirilmesi zordu. *Tonguç*'un yaklaşımı ile Talim ve Terbiye Kurulu arasında bir çatışma yaratmamak için, programın başına genel amaç, ilke ve yönlendirici açıklamalar konmamış, onun yerine önceden, anılan *İzahname* hazırlanmıştır, denebilir.

• Sistemin özgün döneminin bittiği 1946 sonlarına kadar, "çerçeve program" denebilecek birkaç metin daha hazırlanmıştır. Bunlardan birisi, 1942 yılında açılan *Yüksek Köy Enstitüsü*'nde okutulacak derslerin adlarıdır (TD. 9.8.1943/236). İkincisi de ise 1943 yılında açılan *Sağlık Kolları*'nın ders dağıtım çizelgesidir (TD.20.11.1944/303). Bu çizelgelerde, ders ve etkinlik adları vermekle yetinilmiş, uygulamada kaynak olarak yine öteki eğitim kurumlarının programlarından ve öğretim üyelerinden yararlanılmış, bunlar kurumları yönetip yönlendirenlerce geliştirilmiştir.

• Sistemin özgün yapısının bozulmaya başladığı süreçte 1947 tarihli yeni *Köy Enstitüleri Öğretim Programı* hazırlanmış-

tır. Bu program, genel kültür derslerine fazla dokunmamış, meslek derslerinde “iş eğitilimi” ifadelerini, en önemlisi her adayın edineceği “İş” ve “Tarım”la ilgili “ek branşlar”ı kaldırmıştır. Bu programda da zaman içinde bazı değişiklikler yapılmıştır.

- Yüksek Köy Enstitüsü 1947’de, *Sağlık Kolları* 1951’de kapatılırken, 1952 yılında Enstitülerin *Öğretmenlik* kolu öğrenim süresi altı yıla çıkarılmıştır. 1953 yılında bu kolun programları, *İlköğretmen Okulu Programı*’na dönüştürülmüş, 1954 yılında 6234 sayılı yasayla enstitüler tümünden kapatılmıştır.

1943 Programının Bazı Özellikleri

Öğretmen yetiştirmek üzere 1943’te kabul edilip yürürlüğe konan “özgün dönem”e ait *Köy Enstitüleri Öğretim Programı*’nın bazı özelliklerine kısaca değinmekte yarar vardır.

- 1952’ye kadar köy enstitülerinin öğretim süresi, 5 yıllık ilkokul üzerine 5 yıldır. Üç yıllık ilkokul mezunları, 5 yıllık ilkokulu, enstitülerde açılan *Hazırlık Sınıfları*’nda ya da uygulama ilkokullarında tamamlarlardı. 1946’dan sonra enstitüler üç yıllık eğitimli okul mezunlarını almadılar, ancak hazırlık sınıfları, beş yıllık okullardan gelen zayıf öğrencileri yetiştirmek üzere işlevini sürdürdü.

- Köy enstitülerinde haftalık ders saati toplamı 44’tür. Beş yıl boyunca 230 hafta ders, 30 hafta tatil yapıyordu.

- Derslere verilen toplam sürenin yüzde 50’si *genel kültür* ve *meslek* derslerine, yüzde 25’i *teknik*, yüzde 25’i de *tarım* ders ve çalışmalarına ayrılmıştı. Bunun haftalık dağılımı; 22+11+11=44 saattir.

- Enstitüde yetiştirilen öğretmen adayları, gidecekleri köylerde geçerli olabilecek biri *teknik*, diğeri *tarım*la ilgili olmak üzere *iki ek branşta* da yeterlik kazanıyorlar, bunları öğrencilerine ve köy halkına öğretmekle yükümlü tutuluyorlardı.

- Programların zamana dağıtılarak uygulanması konusunda enstitü yönetimlerine geniş esneklikler tanınmıştı. Çünkü, çevre koşulları, yetiştirilen ürünler, acil gereksinimler her enstitüdeki uygulamayı farklı biçimde etkileyecekti. Buna göre ders ve çalışmalar; *yarım günlük, haftalık, aylık, mevsimlik* olmak üzere, dönüşümlü; *olağanüstü durumlara göre yoğunlaştırılmış* olarak uygulanabilirdi. Bu düzenleme, normal olarak, öğretmenler kurulunca, acil ve olağanüstü durumlarda (doğal afetler vs.) müdürün yetkisiyle yapılabilirdi.

- Tüm bu uygulama biçimleri enstitülere, ders gruplarının ve derslerin yıllık genel toplam içindeki oranlarını değiştirme yetkisi vermezdi.

- İş, özellikle de *tarım* ders ve etkinliklerinin içeriğini, çevredeki üretim konuları belirlerdi. Örneğin, deniz, göl ve nehir kıyısında balıkçılık, Akdeniz iklimi hüküm süren yerlerde narenciye, kara ikliminin etkili olduğu yerlerde tarla tarımı, sebzeçilik öncelik kazanırdı. Teknik etkinlikler bir yandan enstitünün imarı, öte yandan adayların gideceği yerde uygulayacakları ek meslekleri içerirdi.

- Köy enstitüsü programları, sadece ders saatlerine sıkıştırılmış etkinliklerden ibaret değildi. Ders dışı etkinlikler, eğlentiler, geziler, kültür ve sanat etkinlikleri de programa dahildi.

- Derslerin işlenişinde, öğrencinin öğretmen rehberliğinde bireysel etkinlik, ekip çalışması, araştırma, deneme, gözlem, sonuç çıkarma, yazılı ve canlı kaynaklara başvurma, bulguları, rapor ya da sözle ifade gibi yöntem ve teknikler uygulanırdı.

- Öğrencilere, enstitüdeki iş durumuna göre *dönüşümlü* olarak yılda 45 gün izin veriliyor, okulda eğitime ara verilmiyordu.

Kısacası, köy enstitüsü programlarının hazırlanma, deneme, içerik düzeni ve uygulama biçimi, bugün bile geçerli program geliştirme tekniklerinin örneği olabilecek nitelikteydi.

KÖY ENSTİTÜLERİ DERS DAĞITIM ÇİZELGELERİ (1943)

A. DERS VE ETKİNLİKLERİN 5 YILA GENEL DAĞILIMI

DERSLER	HAFTA
I. Kültür Dersleri	114
II. Ziraat Dersleri ve Çalışmaları	58
III. Teknik Dersler ve Çalışmalar	58
IV. Beş Yıllık Sürekli Tatiller	30
Toplam	260

B. GENEL KÜLTÜR VE ÖĞRETMENLİK BİLGİSİ DERSLERİ

DERSLER	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V	Beş yılda okutulacak ders saatlerinin toplamı
I. Türkçe	4	3	3	3	3	736
II. Tarih	2	2	1	1	1	322
III. Coğrafya	2	2	1	1	—	276
IV. Yurttaşlık Bilgisi	—	1	1	—	—	92
V. Matematik	4	2	2	3	2	598
VI. Fizik	—	2	2	1	1	276
VII. Kimya	—	—	2	2	—	184
VIII. Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi	2	2	2	1	1	368
IX. Yabancı Dil	2	2	2	2	1	414
X. El Yazısı	2	—	—	—	—	92
XI. Resim - İş	1	1	1	1	1	230
XII. Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	1	1	1	1	—	184
XIII. Müzik	2	2	2	2	2	460
XIV. Askerlik	—	2	2	2	2	368
XV. Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı	—	—	—	—	1	46
XVI. Öğretmenlik Bilgisi (*)	—	—	—	2	6	368
XVII. Ziraat İşletme Ekonomisi ve Kooperatifçilik	—	—	—	—	1	46
Toplam	22	22	22	22	22	5060

(*) Öğretmenlik Bilgisi dersleri: 1. Toplum Bilim; 2. İş Eğitimi; 3. Çocuk ve İş Ruhsal Bilimi; 4. İş Eğitimi Tarihi; 5. Öğretim Metodu ve Tatbikat

C. TARIM DERS VE ETKİNLİKLERİNİN GENEL DAĞILIMI

Z-RAAT DERS VE ÇALIŞIMLARI	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V
I. Tarla Ziraati	–	3	4	2	1
II. Bahçe Ziraati	8	4	3	3	2
III. Sanayi Bitkileri Ziraati ve Ziraat Sanatları	–	–	1	1	2
IV. Zootekni	1	2	2	1	2
V. Kümes Hayvancılığı	2	2	–	–	–
VI. Arıcılık ve İpek Böcekçiliği	–	–	1	2	2
VII. Balıkçılık ve Su Mahsulleri	–	–	–	2	2
TOPLAM	11	11	11	11	11

Not: Ziraat derslerine kız ve erkek bütün talebe devam eder. Yalnız ziraat çalışmalarında kız ve erkek talebenin özelliklerine göre konular seçilir.

Ç. TEKNİK DERS VE ETKİNLİKLERİN DAĞILIMI: I. SINIFLAR (KIZ VE ERKEK)

DERSLER	Erkek Talebe	Kız Talebe
I. Demircilik ve Nalbantlık	2	–
II. Dülgerlik ve Marangozluk	2	–
III. Yapıcılık	5	–
IV. Köy ve El Sanatları	–	10
V. Makine ve Motör Kullanma	2	1
TOPLAM	11	11

D. KIZ ÖĞRENCİLER İÇİN TEKNİK ALANLAR: II - V. SINIFLAR

DERS GRUPLARI	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V
I. Dikiş - Biçki:				
a. Dikiş	6	6	7	7
b. Örgü ve Dokuma	3	3	2	2
c. Ziraat Sanatları	2	2	2	2
TOPLAM	11	11	11	11
II. Örgücülük ve Dokumacılık:				
a. Örgü ve Dokuma	6	6	7	7
b. Dikiş	3	3	2	2
c. Ziraat Sanatları	2	2	2	2
TOPLAM	11	11	11	11
III. Ziraat Sanatları:				
a. Ziraat Sanatları	6	6	7	7
b. Dikiş	3	3	2	2
c. Örgü ve Dokumacılık	2	2	2	2
TOPLAM	11	11	11	11

E. ERKEK ÖĞRENCİLER İÇİN TEKNİK ALANLAR: II - V. SINIFLAR

DERS GRUPLARI	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V
I. Demircilik:				
a. Sıcak ve Soğuk Demircilik	8	8	6	6
b. Nablantlık	-	-	3	3
c. Motörcülük	3	3	2	2
TOPLAM	11	11	11	11
II. Dülgerlik:				
a. Dülgerlik	6	6	7	7
b. Marangozluk	3	3	2	2
c. Duvarcılık	2	2	2	2
TOPLAM	11	11	11	11
III. Yapıcılık:				
a. Yapıcılık	6	6	7	7
b. Betonculuk	3	3	2	2
c. Dülgerlik	2	2	2	2
TOPLAM	11	11	11	11

(Maarif Vekilliği. Köy Enstitüleri Öğretim Programı. Ankara, 1943, s.1-9)

VII KÖY ENSTITÜSÜ ÖĞRENCİLERİ

Öğrenci Seçme Yöntemi

17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı *Köy Enstitüleri Kanunu*'nun 3. maddesinde, "Enstitülere tam devreli [beş yıllık] köy okullarını bitirmiş, sıhhatli ve müstait [yetenekli] köylü çocuklar seçilerek alınırlar." denmektedir.

Bu konudaki ayrıntı, Bakanlığın çıkardığı genelgeler ve genel müdür *Tonguç*'un direktifleri ile düzenlenmiştir. *Tonguç* bir yazısında şöyle diyor:

Kars'tan Edirne'ye kadar memleketin türlü bölgelerine yayılan köy enstitülerine her çeşit köyden talebe alınır... Bunları seçmek üzere köylere giden öğretmenlerle ilköğretim müfettişleri, çocuk velilerine enstitülerin amaçlarını, mahiyetlerini, buralarda okuyacakların kavuşacakları hakları uzun boylu anlatırlar. Buna rağmen, gerçekçi çocuk babalarından mühim bir kısmı müesseseyi [köy enstitüsünü] görmeden çocuklarını vermek istemezler. Bölgelerindeki enstitüleri gördükten veya oralarda okumakta olan çocuklarla konuştuktan sonra kati kararlarını verirler. Ondan sonra, çeşitli kıyafetlere bürünmüş, düşünceleri, tahayyülleri birbirinden ayrı, çoğu, köydeki çetin iş hayatından kurtulmak ve böylece beden rahatlığına kavuşmak isteyen çocuk kabileleri köy enstitülerine doğru akmaya başlar.

Öğrenciler müesseseye ayak basar basmaz kesif ölçüde [yoğun olarak] türlü çalışmalara başlanır. Dersler, ziraat ve sanat işleri, yapıcılık faaliyeti, hayvan bakımı gibi ... çalışmaların içine sokulan çocuklardan, enstitüye malolacaklarla olamayacaklar kısa bir zaman içinde kolayca birbirinden ayrılırlar. Enstitüleri, sadece kitaba dayanılarak nazari derslerin okunduğu yerler sanarak gelenler, böyle olmadıklarını anlarlar. Bu kurumların, köylerinden daha kesif [yoğun] iş yuvası olduklarını fark eder, kati kararlarını verirler. Kalanlar ... işlenmeye başlanır. Fedakâr öğ-

retmenler, onlara her türlü temizlik işlerini, yemek yemeyi, arkadaşlarıyla öğretmenlerine saygı ve sevgi göstermeyi, enstitü eşyasına zarar vermemeyi, devlet mallarını korumayı, hayvanlara ve taşıtlara iyi bakmayı, çalışkan olmayı, her türlü işi severek yapmayı, iyi kalpli olmayı, boş zamanlarda çeşitli ulusal oyunları oynamayı; alfabesinden başlayarak öğrenmeye koyulurlar, kolay kolay terkedemezler. Bunlardan kurtulmaları için aylarca çalışılır, didinilir. İlk aylardaki çalışmalar, köy çocuğunu tanımayan bir kısım öğretmenleri ümitsizliğe bile sevkeder... (Köy Enstitüleri 2, 1944, s.49-50)

Kişinin eğitim hakkı ile devletin de eğitim ödevinin etkili ve dengeli dağılımını esas alan Köy Enstitüleri "bölge kuruluşları" dırlar. Bu nedenle olabildiğince her köyden öğrenci almayı hedeflemişlerdir. Bu, başlangıçta kolay olmamış, ancak eğitmenli okullarla bölge okulları çoğaldıkça adaletli dağılıma doğru yol alınmıştır. Öğrenci bulmanın çok zor olduğu kuruluş yıllarında, Doğu ve Güneydoğu illerinde, "köy okulunu bitirmiş" belgesi getiren kasabalı çocuklar da öğrenci olarak alınmıştır.

En büyük zorluk, kız öğrenci bulmada yaşanıyordu. Köylerde ilkokulu bitiren kız öğrenci çok az olduğu gibi, ilk yıllarda köylüler kızlarını buralara gönderme konusunda kuşkuluydular. Bu konuda gerici güçler de alttan alta etkiliydi. Bazı yerlerde ikna yöntemi yeterli olmayınca devlet güçlerinin sert davrandıkları da olmuştur. *Prof.Dr. Ayşe Baysal*, bir konuşmasında enstitüye verilmesini, "köyde işe yaramayacak kadar güçsüz" oluşuna bağlamıştır (17 Nisan 2001'de yaptığı konuşma). Bazı köy enstitülerinde kız öğrencilerin okulu terkettikleri ya da ailelerinin kaçırdığı, hatta başka köylerdeki akrabalarında sakladıkları görülmüştür.

Öğrencilerin Bazı Özellikleri

İlk yıllarda enstitülere alınan öğrencilerin yetkinlik düzeyini tahmin etmek zor olmasa gerek. Bunların çoğunluğu düzensiz biçimde sürdürdükleri ilkokul yaşamında çok az şey edinebilmiş, doğru dürüst okuma bile öğrenememiştir. Bu çocukların çoğu

düşüncelerini yazılı anlatamıyor, yazılı dört işlem yapamıyordu. Bir müzik aletini görmemiş, oyun oynayamamış olanlar çoğunlukta idi. En önemlisi, bakımsız ve hastalıklıydılar. Bildikleri yemek çeşidi çok sınırlıydı. Örneğin, 1937 yılında açılan *Çifteler Köy Öğretmen Okulu* [Köy Enstitüsü]'na ilk girenlerden *Abdullah Özkucur*, öğretmeni *Rıza Öztüke*'in, "hangi yemeklerin verilmesini istiyorsun" sorusuna arka arkaya "bulgur pilavı, bulgur çorbası" diyor. "Niçin et istemediğini" sorunca da "tiksiniyim, canlısı aklıma gelir" demiş. Zeytinin "hacı yemeği" olduğunu, zeytinyağının, kızların gelinlerin saçlarını yumuşatmak için kullanıldığını söylemiş (Özkucur, 1983, s.74-81).

Tonguç'ün dediği gibi, bu çocukları gerçekten de "tercüme" kitaplardan anlama olanağı yoktu. 1940'larda köy enstitülerine yeni gelen öğrencilerin bazı özelliklerini eski köy enstitüsü müdürü *İsmail Safa Güner*'den öğrenelim:

Enstitüye yeni gelen çocukların kılıkları çok perişandır. Erkekler yamalı birer gömlek giymişlerdir. Bunlar bazan tamamen liğme liğmedir. Dar birer şerit halindeki yakalar çeşitli renklerde ve türlü büyüklüklerde düğmelerle doludur. Bir potur veya şalvar giyenler olduğu gibi, sadece iç donu ile gelenler de vardır. Çorap ya hiç yoktur veyahut eskimiş bir çift yün çorap vardır. Ayaklarına çarık, yemeni, kundura, fotin, bazan da iskarpin giyenler bulunur. Yalınayak gelenlerin sayısı az değildir. İç çamaşırları sırtlarındaki eskilerden ibarettir. Kendi kılığı ile bir gün dahi bekletilmesine razı olunamayacak biçimde gelenler bulunur. Beraberlerinde taşıdıkları eşya, milli eğitim dairesinden verilen bir zarf ile evlerinden koltuklarına sıkıştırılan bir ekmek çıkınından ibarettir. Kızlar da erkeklerden az farklı bir kılıkta gelirler. Onların da sırtlarında yırtık ve yamalı birer entari bulunur.

Enstitüye gelen köy çocuğunun beden yapısı, onun tam anlamıyla bir ham madde olduğunu gösteren açık bir delildir. ... Gözler etrafı tarayan bir arayışla açılmıştır. Bakışlarda yabancılığın verdiği ürkeklik kolayca sezilir. Durmadan sağa sola kayarlar. Bu hal şaşkınlıktan ziyade, yabancılığın belirtisidir. Dikkat

edilecek olursa o gözlerde umutlu bir zekâ parıltısı vardır. Yanık çehreler, pişkinlik ve dayanıklılığın tam bir ifadesidir. Kollar uzundur. Pazular şişkincedir. Bu iki uzun kolun uçlarında iki iri el sarkıktır. Ellerin kuvvetli pençelere sahip olduğu kolayca anlaşılır. Bu eller onlara baltanın, kazmanın, tırpanın birer armağanıdır. Göğüsler gelişmiştir. Karın büyüktür. Bazılarının karnı, büyümüş bir dalağa yataklık etmektedir. Bu gibilerde sarı bir beniz ve bir sıskalık vardır. Ayaklar büyüktür. Onların görünüşü taşla, toprakla, dikenle, çalı ile savaştıklarını anlatmaktadır.

Vücut umumiyetle kirlidir, tırnaklar uzundur. Dişlerinin yapısı bozuk olanlar bulunduğu gibi, dişi çürük olanlar da az değildir. Temiz ve tertipli giyinip gelenler az olduğu gibi, mendil taşıyanlar da hemen hemen yok gibidir. Burunlarını yenlerine silenler çok görülür. Yerlere tükürmek, sümürmek onlarca doğal hareketlerdendir. İlk günlerde okul bahçesinin تنها köşelerine abdest bozanlar görülür. Hela kullanmakta acemilik çekerler. Su ile taharet yapamayanlar pisliklerini duvarlara bulaştıranlar bulunur.

Birbirleriyle yüksek sesle konuşurlar. Hususi yerlere, evlere girmek için kapı çalmazlar. Açık kapı bulurlarsa hemen içeri dalarlar. Ziyaret ettikleri evde, karşılıklarına aradıklarından başka biri çıkarsa onunla konuşmazlar. Aradıkları kimseyi bundan sormaya veyahut izin istemeye lüzum görmezler. Kendisine kapı açan evin hanımına sürtünerek içeri girenler görülür.

Gezerken yavaş yürürler, sallanırlar. Yoruldukları veya bir şey yemek istedikleri zaman yerlere otururlar, yatarlar. Şakalaşmaları daha ziyade saldırışa benzer. Üstlerini yırtmak, sökmek gibi hallerden sakınmazlar. Fazla yemin ederler. Küfürleri pek çoktur. Bazı küfürler, küfür kasdı olmadan, tamamlayıcı sözler olarak söylenir. Sigara içenler bulunur. Fazla ekmek yerler, suyu çok içerler. Elleriindeki yiyeceklerden birbirine ikram ederler. Yollarda rastladıkları ağaçlardan yemiş koparırlar...

Köy çocuğu, bu hareketlerinde o kadar samimidir ki, o, ancak bu halleriyle tabiidir. Yaptığı hareketlerden bir çoğunun farkında

değildir. Bu hareket ve alışkanlıklarından sıyrılmaya başlayınca adeta kişiliğini kaybeder, doğallık vasfından uzaklaşır.

Enstitüye gelen köy çocuğu kendini utangaçlığı ile tanıtır. Çekingen ve sıkılğan tavırları her halinde göze çarpar. Sorulara kolayca cevap vermez. Hele kızlar, bu alanda adeta inat gösterirler. Cevapları çok defa tek kelimededen yahut işaretlerden ibarettir. Bazan evet-hayır söylerler. Bazan bunların yerini tutan baş hareketleri yaparlar. Anlamadıkları sözleri "ha?" diye sorarlar. Bazı kere de "hi" diye cevap verirler.

Çok içlidirler. Onurlarına fazla bağlıdırlar. Kendileriyle aşırı bir şaka yapılırsa ağlarlar. Alaya hiç tahammülleri yoktur. Bu, önemli kavga sebeplerindendir. Sert muamele onları ürkütür. Haşinlik karşısında sabırlı bir susuşları vardır. Bu susuş anında çok kere bir kesin karar alırlar. Bu karar enstitüyü terketmeye kadar varabilir.

Ana-babalarına, evlerine, köyelerine bağlıdırlar. Onları çabuk özlerler. Bu özleyişin, bu ayrılığın sürükleyişi ile kendilerini uzun zaman topluluktan ayrı tutarlar. Daima تنها köşelere çekilirler. Kimsenin göremeyeceği yerlerde kendilerini, belki de göz yaşlarıyla avuturlar ... Başkalarının neşeleri, şakaları, kahkahaları güçlerine gider. Köylüleri ile içli dışlıdırlar. Geçmişte yaşadıkları müşterek hatıraları vardır. Köyelerinin dili, sokakları, kırları, gelenekleri kendi aralarında tatlı tatlı canlandırılır. Birbirlerini çok korurlar. Bu yüzden grup kavgaları görülür. Köylülerinin menfaatlerini kendi menfaatları gibi tutabilirler. Lâkin kendi menfaatları herşeyin üstündedir. Bununla beraber cömerttirler.

Tatlılıktan çok hoşlanırlar. Kışkırtılmağa elverişlidirler. Verilen işleri yapmakta sebatlıdırlar. Bu yönden gayretleri, doğrusu fedakârcadır. Yaptıkları bir işle öğünme yönsemeleri azdır. Lakin birbirlerine karşı kendilerini aşağı göstermeğe asla razı olmazlar. Güreşler, koşular ve buna benzer yarışlarda birinci olmak, galip bulunmak duyguları kuvvetlidir.

Dertlerini başkalarına açmazlar. Onlar; acılarını kendi içlerinde söndürmeyi daha doğru bulurlar. Buna inanmışlardır. Kapalı

birer kutudurlar. İçlerinde cevherler saklıdır. Bu kutuları kırmandan açabilmek, o cevherleri ele geçirebilmek bir öğretmen için başarının anahtarıdır.

Sevdiklerini korurlar. İnanıklarına ömür boyunca bağlıdırlar. Sevmedikleri, inanmadıkları kimselere içten içe zıd giderler, onlara haşın bakışlar yöneltirler, gülyüz göstermezler. Bilgileri pek az, görgüleri dardır. İlkokulu bitirdiklerini isbat edecek biricik delil okuma yazmalarıdır. Yazıları pek kötüdür. İmla kurallarından bildikleri ya yoktur, ya da pek azdır. Milli mücadele tarihine ait kısa bilgileri vardır. Coğrafya bilgileri pek dardır. Bellekleri kuvvetlidir. Gördüklerini, duyduklarını kolayca unutmazlar.

Tertip ve düzen yönsemeleri zayıftır. Giyinişlerinde, gezişlerinde, duruşlarında, bavul ve çanta yerleştirişlerinde, masaları, kitapları kullanışılarında bu halleri pek açık görülür. Yatak düzeltme adetleri hemen hemen hiç yoktur. Köy kılığında ayrı olan kimselere imrenirler. Oyunlar, şarkılar, marşlar onları çeker. Davul ve zurnaya düşkündürler. Köylerinden binbir hatıralar uyandıran davul, belki de onlar için bir dert ortağıdır. Yalandan nefret ettiklerini türlü söz ve hareketleriyle iddia ederler, fakat yalancılığın ölçüleri başkadır. Bu yüzden bilmiyerek birtakım yalanlar söylerler. Hele izinli gidebilmek için o kadar güzel ve kuvvetli sebepler bulurlar ki, bunları söylerken, kendileri bile aslı olduğunu sanırlar... Yavrucaklar bu hareketlerinde ana ve babaların âleti olurlar. Bu yanlış hareketin fenalığını idrak edemedikleri muhakkaktır.

Kararlarında inatçıdırlar. Enstitüye ısınamayıp geri dönme-yi akıllarına koyarlarsa onları alıkoymak güçtür. Bir kere de ısınırırlarsa ayırmak çok çetin ve acı olur. Beş yıl enstitüde olduktan sonra, artık ayrılmağa hazırlandıkları, bütün bir okuma devresi içinde bugünü bekledikleri halde, mezun olup enstitüden ayrılanların giderken döktükleri göz yaşları bunun en güzel bir delilidir.

Köy çocuğunun dar ve kısa bir hayat görüşü vardır. Bu görüş ona köyünden, köyünün geleneklerinden aşılınmıştır. Onca ha-

yat; tarlayı ekip biçmek, bir çift öküz sahibi olmak, evlenmek ve nihayet Allaha ibadet edip cennete hazırlanmaktır... Onun bu görüşünü sarsan ilk olay, enstitüye alınması olur. Enstitüye girmesi için kendisine birçok şeyler söylenmiştir. Okuyacağı, öğretmeni olacağı, subay olacağı, sözü geçer bir adam olacağı, aylık alacağı, okulun arazisini, işliğini, hayvanlarını kendisinin işleteceği ona anlatılmıştır. Bu açıklamalardan onu ilgilendiren ve onun gönlünü çeken iki şey vardır: Sözü geçer adam olmak, mal mülk sahibi olmak...

Köy çocuğunun okul anlayışı da enstitü kavramından ayrıdır. Ona okulu, yazı yazılan, kitap okunan, ders dinlenen bir yer olarak tanıtmışlardır. Kendi köyündeki okulu da böyle görmüştür. ... Enstitüye geldiği zaman burasını okula benzetemez. Çünkü, onun okul olarak bildiği yerde sıralar, kitaplar, defterler vardı. Halbuki burada bunlardan başka çalgılar, oyunlar, türküler, demirciler, marangozlar, duvarcılar vardır. Bunları yapıp kullananlar kendisi gibi köyden gelen çocuklardır. Onlara karşı şaşkınlıkla dolu bir ilgi gösterir. Bunları kendisinin de öğrenebilmesini çok arzu eder. Bu işlerde çalışanları dinlemek, bunların anlamını, değerini öğrenmek onun için pek tatlı şeydir. Lâkin enstitünün kalabalık ve kaynaşan yaşayışını gözledikçe içinde ürpermeler, zorsunmalar, gocunmalar başlar. Buralarda yapılan işleri okula yakıştıramaz. Hele sıcak ve soğuk zamanlarda grup grup işe dağılanları gördükçe, kendisinin de bunlara katılacağını; lâkin yaptığı işlerin, verdiği emeklerin, nereye gideceğini, kime malolacağını içten içe düşünür. Böyle bir psikoloji içinde geçireceği birkaç günü ona kesin bir karar veririr: Ya kalır, ya gider.. Giderken kalbini açıkça dökenler olur. Bunlar: "Burası adamı çalıştırıyor, ben burada okuyamam" derler. Aynı düşünceler, ... babalarında da vardır. (Güner, 1963, s.16-21)

VIII KÖY ENSTİTÜSÜ ÖĞRETMENLERİ

Öğretmen Olma Koşulları

Köy Enstitü Sistemi; gönüllü, yurtsever, özverili yönetici ve öğretmenlerin omuzlarında başarıya ulaşmıştır. Bu kişiler, enstitüdeki görevlere sadece diplomalarının derecelerine göre değil, yeteneklerine ve işe uygunluklarına göre seçilmişlerdir.

Köy Enstitüsü öğretmenliğine atanmanın yasal koşullarına bakalım. Bu konuda *Köy Enstitüleri Kanunu*'nun 17. maddesi şu kuralları getiriyor:

Köy enstitülerine, aşağıda adları yazılı müesseselerden mezun olanlar öğretmen olarak tayin edilirler:

- 1) Yüksek okullar ve üniversite fakülteleri mezunları,
- 2) Gazi Terbiye Enstitüsü mezunları,
- 3) Öğretmen okulları mezunları,
- 4) Ticaret Liseleri ve orta ziraat okulları mezunları,
- 5) Erkek sanat okulları ve kız enstitüleri mezunları,
- 6) Köy enstitüleri mezunları,
- 7) İnşaat usta okulları mezunları,
- 8) Bunlardan başka her türlü teknik ve mesleki okullar mezunları.

Bu enstitülerde mütehassıs işçiler yevmiye veya aylık ücretle usta öğretici olarak çalıştırılabilir...

Yasa, enstitülerde öğretmen olmak için yükseköğrenim görme zorunluluğu getirmemiştir. Bu, yükseköğrenim görmüş olanları bulma zorluğu yanında, değişik düzeyde deneyimli, uygulayıcı elemanlarla usta öğretici gerekliliği gibi nedenlerden doğan

bir zorunluluktur. Yasa, Türk eğitim sistemine ilk kez “usta öğretici” kavramını da kazandırıyor. Ayrıca, enstitüler, kendi içinden de öğretmen çıkarabilecekti. Bu düzenleme, ayrı bir yasası olmayan *Yüksek Köy Enstitüsü*’nün kuruluşuna da dayanak sağlıyordu (19 Eylül 1942 tarih ve 6/2323 sayılı Bakanlık oluru: *Tonguç Arşivi*).

Öğretmenlerin Nitelikleri

Köy Enstitülerinde çalışan yönetici, öğretmen ve usta öğreticilerin öğrenim durumları ile ilgili bazı verileri bilmekte yarar vardır.

Tonguç’un, genel müdürlükten ayrıldığı ve özgün dönemin bittiği günlerde (15 Ekim 1946) köy enstitüsü öğretmenlerinin öğrenim durumlarına ait verdiği bilgiler şöyle:

KÖY ENSTİTÜSÜ ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRENİM DURUMLARI (1946)

ÖĞRENİMİ	Sayı	%
Yükseköğrenim Görenler (Fakülte, Gazi Eğitim Enstitüsü, Yüksek Köy Enstitüsü)	229	37
İlköğretmen Okulu çıkışlı	209	34
Sanat ve Yapı Usta Okulu çıkışlı	91	14
Kız Enstitüsü çıkışlı	56	9
Ziraat Okulu çıkışlı	27	4
Diğer meslek okullarından	8	3
Toplam	620	100

(İ. Hakkı Tonguç. *Eğitim Yolu İle Canlandırılacak Köy*. 1947, s. 602-603)

Görüldüğü gibi, köy enstitüsü öğretmenlerinin sadece yüzde 37’si yükseköğrenim görebilmiştir. Bunların da 100 kadarı 1945 ve 1946 yıllarında *Yüksek Köy Enstitüsü*’nü bitirenlerdir. İkinci sırayı yüzde 34’le erkek ve kız ilköğretmen okulu çıkışlılar almaktadır. Saptayabildiğimize göre, 1946’ya kadar atanan 31 enstitü müdüründen 6’sının yükseköğrenimi yoktur.

Olağanüstü zor koşullarda kurulan köy enstitülerine öğretmen ve yönetici bulmak hiç de kolay olmamıştır. Atananların bir kısmı bu koşullarda çalışmak istemeyip buraları terk etmişlerdir. Kalabilen gerçek kahramanlar, öğrencileriyle birlikte kendilerini yetiştirip enstitülerde uygulanan yeni eğitim anlayışına uyum sağlamışlardır.

Bu konuda *Tonguç*'un 12 yıl arayla yaptığı iki değerlendirme ye kulak vermek gerekir:

1935: *[Köye yararlı eleman yetiştiren kurumların] idare ve öğretmen kadrosu hazırlanırken rutine [alışılmalığına] göre adam seçmekten vazgeçmeli, muayyen işlerin başına, o vazifeyi yapabileceği tecrübe ile anlaşılmalı kimseler getirilmeli... [bu kurumları] entellektualizme [söylevciliğe] esir ettirmemelidir. (1946, s.310).*

1947: *"Köy enstitülerinin kadro bakımından zayıf olduklarını ileri sürenler, bu öğretmenlerin savaş yıllarında sağlandığını, gönüllü olarak işe girdiklerini bilmelidirler... Enstitülerde elde edilen başarıların büyük payı, bu kurumlarda birçok zorlukları göze alarak çalışan fedakâr öğretmenlere aittir... Bu kurumlarda canla başla çalışan [ancak] yüksek okul mezunu olmayanların değerlerini düşürmeye kalkışanlar, [enstitülerde] hazırlık sınıflarının bulunuşunu, iş derslerinin nevelerini, çocukların köy okullarından nasıl geldiklerini düşünmeyen ve bir öğretmenin kendi kendini yetiştirebileceğini kasden gizleyerek, diploma imtiyazı yaratmaya çalışanlardır. Köylerde, çetin şartar içinde iyi niyetle, bozgunculuk yapmadan iş başarmak için sadece diplomaya güvenmek yetmez. Bir gün gelir de köy enstitülerine sadece diploma veya kura esasına göre ve noktaya nöbetçi diker gibi ... öğretmen tayinine kalkılırsa, bu doğru olmaz. Eğitim teşkilatı, bu derece mihaniki, bilinçsiz tayin usullerinden kurtarılmalıdır. (Tonguç, 1947,s.602-603).*

Tonguç bu son satırları yazdığıında, enstitülerde öğretmen, köylerde eğitimci kıyımı başlamıştı.

Usta Öğreticiler

Köy Enstitüleri öğretmen kadrosunun çok önemli bir bileşeni de “usta öğretici”lerdi. Samsun-Ladik Köy Enstitüsü müdürü *Enver Kartekin*'le eşi öğretmen *Sabahat Kartekin*'in usta öğreticilik konusunda söyledikleri oldukça öğretici:

Köy enstitülerinde bilhassa mahalli sanatlara çok değer verilmiştir. Mesela, değirmen taşçılığı, urgancılık, dokumacılık, tuğlacılık, kireççilik, taşçılık, duvarcılık, dülgelik, balıkçılık, nalbantlık, saz örmeciliği, arıcılık, binicilik, araba tamirciliği, saraçlık gibi mahalli özellikleri olan sanatlara hem enstitüdeki ihtiyaçların karşılanması, hem de o bölgenin köylerinde çalışacak öğretmenlere bu işlerde bilgi ve el yatkınlığı kazandırılması bakımından enstitülerde çok yer ve önem verilmişti. Bunlardan başka, mahalli oyunlarımızın ve bazı milli sazlarımızın öğretilmesi veya enstitüde bando kurulması gibi hususlar için de mahalli elemanlardan faydalanılırdı...

Usta öğreticiler, ekseriya yapı-sanat başlarının emrinde işliklerde veya gösterilen yerlerde bizzat çalışarak iş görürler, günlük, haftalık veya aylık planlara göre yanlarına verilen öğrencileri yetiştirirdi. Bunların özel mahiyet taşıyan işleri, resim-iş öğretmenleri, müzik, işlik veya yapı-sanat başları tarafından modernize ve teknik bilgi olarak formüle edilirdi. (Tonguç'a Kitap, 1961, s.320)

Usta öğreticiler arasında *Âşık Veysel*, *Ali İzzet Özkan* gibi tanınmış halk ozanları, *Hasan Çakı Efe* gibi halk oyunları öğreticisi ve yapıcılık, elektrikçilik, motorculuk alanlarında büyük hizmetler veren üç Macar usta da bulunuyordu (Fırtına, 2003,s.14).

Öğretmen ve usta öğreticilerin atanması konusunda enstitü müdürlerine geniş yetkiler tanınmıştı. Müdürler, görevleri başında iş yaparken gördükleri öğretmen, yönetici ve usta öğreticileri enstitülerinde görevlendirmek üzere seçebiliyorlardı.